
TÜRK HALK BİLİMİNDE İLERİ ARAŞTIRMALAR

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Şaziye DURUKAN

Türk Halk Biliminde İleri Araştırmalar

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Şaziye DURUKAN

yaz
yayınları

2024

Türk Halk Biliminde İleri Araştırmalar

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Şaziye DURUKAN

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-6171-41-1

Aralık 2024 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Türk Halk Türkülerinde Yaygın Olarak Kullanılan Sembolizm Örnekleri Ve Bu Örneklerin Analizi	 1
---	----------------

Sevgi ILICA

Metafor Konulu Makalelerin Açıklamalı Kaynakçası (1): Kuramsal Çalışmalar, Eski Türk Dili Ve Çağdaş Türk Lehçeleri	 28
---	-----------------

Şahru PİLTEN-UFUK

Shejauddin TASHMURAD

Metafor Konulu Makalelerin Açıklamalı Kaynakçası (3): Türk Halk Bilimi	 51
---	-----------------

Şahru PİLTEN-UFUK

Shejauddin TASHMURAD

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

TÜRK HALK TÜRKÜLERİNDE YAYGIN OLARAK KULLANILAN SEMBOLİZM ÖRNEKLERİ VE BU ÖRNEKLERİN ANALİZİ

Recai BAZANCİR¹

1. GİRİŞ

Sembolün ne olduğu, insanlık tarihi içinde kökeni, sembolün var olup olmadığı, konusu ve şuurlaltı ile bağlantısı uzun araştırmalara neden olmuştur. Sınırlı çalışmamızda bu konulara değinilmeyecektir. Ancak, türkülerimizde kullanılan sembollerin bir dizinini verilecektir. Bunu yaparken elbette neyi sembol olarak kabul ettiğimizi belirtmemiz gerekmektedir. Sembol anlayışını Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinden Prof. Wolfram Eberhardın “A Dictionary of Chinese Symbols” adlı çalışmasının önsözünden alınmıştır. Prof. Eberhard, tanınmış psikolog C.G.Jung’un “Man and His Symbols” adlı kitabından aktararak sembolü şöyle tarif etmektedir: “Bir kelimenin veya bir resmin, ilk bakışta kavradığımızdan daha artık bir anlamı varsa ona sembolik deriz” (Jung, 1964’ten akt. Eberhard, 1986: 8). Eberhard kendi kitabını izah ederek: “Bizim bu kitapta üzerinde duracağımız semboller, dolaysız olarak ifade edilebilecek, fakat bazı nedenlerle kelimelerle aktarılmayan bir şeyi, az çok gerçekçi bir şekilde ama her zaman dolaylı olarak ifade etmiştir” (1986: 8-9), şeklinde görüş belirtmiştir.

Tüm kâinatı “Tek Gerçek” in sureti olarak gören bir din ve dünya görüşünden gelen bizler için sembollerini anlamak zor değildir. Bizim klasik edebiyatımız her şeyi sembollerle ifade etmiştir. Bu edebiyatta “ay” sevgilinin yüzünü, “nokta” ağzını

¹ Öğr. Gör. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Özalp Meslek Yüksekokulu, recai-bazancir@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2393-508X.

sembolize etmektedir. Bülbül her zaman çile çeken bir aşıktır, pervane ancak kendisini ateşe vurunca tutkusundan kurtulabilen bir sevdalıdır. Türkülerimiz sembolleri daha az kullanmaktadır. Ama bunların çoğu, belli ki, edebiyatımızın etkisi ile türkülere girmiştir. Tarafımızca hazırlanan bu araştırma aslında bütün edebiyatımızı içine alacak şekilde genişletilmelidir. Sembollerin edebiyatımızda ve kültürümüzde nerelerden kaynaklandığı ne-leri belirttiği araştırılmalıdır. Fakat konu sınırı bizi böyle bir çalışmadan alıkoymuştur.

Sembolleri benzetmelerden ve mecazi kullanımlardan ayırmak kolay değildir. Yunus Emre: “Ben ayımı yerde gördüm” deyince “ay” kelimesinin sevgilinin sembolü olduğu açıktır. Fakat “Ay yüzlüm” deyince bunu benzetme sayıyoruz. Ama bu benzetmede de dolaylı olarak ifade edilen sevgilidir. Ay yüz-lü de sevgilinin sembolü olarak anlaşılmalıdır.

Aşağıdaki semboller dizini sınırlı tutulmuştur. A, B’nin sembolüdür diye genel bir yaklaşım benimsenmemiştir. Böyle bir yaklaşım, verilere dayandığı ölçüde küçümsenemez. Bizim sembol yorumumuz türkü metinleri ile sınırlandırıldı ve sembol sayılan her şeyin hemen altına örnekleri koyulmuştur. Bu yaklaşımın dışına ancak herkes tarafından bilinen bir iki sembolde çıkılmıştır.

Sembolleri içeren türkü metinleri Bekir Karadeniz’in, Kömür Gözlüm, Ela Gözlüm ve Gül Yüzlüm adlı üç değerli kitabından ve Ahmet şükrü Esen’in “Anadolu Türküleri” adlı derlemesinden alınmıştır.

1. ALFABETİK SIRALAMAYA GÖRE TESPİT EDİLEN TÜRKÜ SEMBOLLERİ VE AÇIKLAMALARI

Not: Bazı türkülerin sonunda hangi yöreye ait olduğu kaynak eser bilgisinden hemen önce belirtilmiştir.

A

Ahu

Türküde ahu sevgilinin sembolü olarak kullanılmıştır. Türküdeki ahu bakışlı açıkça sevgiliyi ifade etmektedir. Sonunda pek değerli bir kelimeler indeksi verilen Anadolu Türküleri adlı kitapta ahu sözcüğü hiç geçmemiştir fakat bizim taramamızda da yalnız bir defa kullanılan ahu yaygın olmayan bir semboldür.

Senin ahu bakışların çok canlar yakar (1997: 305).

Hilal ebruların ahu gözlerin (1975: 98).

Ak, beyaz. (Renkler Sembolizmi)

Yorumumuzu aşağıdaki örneklerle sınırlayınca ak veya beyaz temizliği, sağlıklı olmayı ve sevgili söz konusu olunca, pek açık olmasa da arzuyu, isteği sembolleştirmiştir. Türk kültüründe ve halk edebiyatında "ak," aynı zamanda iyilik, doğruluk ve güzellik gibi olumlu niteliklerle ilişkilendirilir. Bu bağlamda, "ak" ifadesi hem fiziksel anlamıyla beyaz renk hem de soyut anlamıyla ruhsal bir temizliği veya erdemi temsil edebilmektedir.

Zülûf ak gerdana dökülür gider. Adana Yöresi (1997: 231)

Siyah saçlar ak topuğa uzalı. Ardanoş (1997: 249).

Yar bana yollamış bir beyaz yağlık

Boynuna dolansın eğlensin diye. Dinar (1997: 21)

Kar beyaz teni al kanlara boyandı. Kütahya (1997: 71).

Beyaz giyme toz olur

Siyah giyme söz olur. Bolu (1997: 279).

Al

Son dizeden de açıkça anlaşılmaktadır ki al mutluluğun ve sevincin sembolüdür. “Al giyinerek sevgilinin başına türlü haller getirme” tarafımızca parlak, mutlu, neşeli göründün, o yüzden senin isteklin, sana göz koyan çok oldu” gibi anlaşılmaktadır. Allı turna ise daha ilerde görüleceği gibi haber götürüp getiren olarak anlaşılmaktadır.

Giyme dedim giydin sen bu alleri

Başıma getirdin türlü halleri. Safranbolu (1999: 371).

Başı al bağlanmış küçücek gelin

Seherde açılmış güle dönmüşsün. Mut Yöresi (1999: 386).

Allı turnam ne gezersin havada. Keskin Bölgesi (1999: 128).

Eller al giyinmiş ben kareliyim. Rodop (1997: 409).

Ay sevgilinin sembolü olarak kullanılmaktadır. Türkülerde ay, genellikle romantizm, hüznün ve ayrılık gibi duygusal temaları sembolize etmektedir. Ay, geceyi aydınlatan, gizemli ve sakın bir öge olarak, sevgiyi, özlemi veya hasreti yansıtan bir figür haline gelir. Aynı zamanda doğanın ve zamanın geçişine dair bir metafor olarak da kullanılmaktadır. Ay, bazen bir kişinin ruh halini, bazen de bir ilişkideki mesafeyi veya ayrılığı anlatmak için kullanılmaktadır. Türkülerde ay, bazen bir arayışın, bazen de kaybolmuş bir umudun simgesi olabilmektedir.

Uyandım ki bir ay doğmuş koynuma.

Aşır kollarını dola boynuma (1986: An.T.46).

Aya benzersin aya. Artvin (1997: 24).

Sevgilim semanın güneşi mahı (1975: 99).

Ayva

Ayva sarı rengi nedeniyle üzüntüyü, karşılıksız sevgiden hasta olmayı sembolleştirmektedir. Ama son dizede ise sevgilinin göbeğinin sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sembol dilimizde “ayva göbekli” diye bir deyim de bırakmıştır.

Emir dağlarında kara gidelim

Ayvadan usandık nara gidelim. Emirdağ (1999: 418).

Ayva gibi sarardım

Din iman yok mu sende. Boğazlayan (1997: 27).

Sevdiğim gösünde dört nişan gördüm

Bir elma bir ayva bir nar bir kiraz (1997: 230).

B

Bahçe

Bahçe türkülerde sevgilinin göğsünü sembolleştirmiştir, tomurcuk gül de sevgilinin göğüslerini sembolleştirmektedir.

Kız bahçende üç çiçek var açıyor

Biri lale biri sümbül biri gül. Eskişehir (1997: 332).

Eğlen güzel eğlen bahçana girdim

Tomurcuk güllerin dermeye geldim (1997: 230).

Bülbül

Bülbül türküde iki karşıt duyguyu sembolleştirmektedir. Biri, acı, çile, kavuşamamaktan doğan üzüntü. İkincisi, neşeli, şen sakrak olmak, mutlu ve sevinçli olmayı sembolize etmektedir. Bunlardan birincisi, klasik edebiyatımızda da çok kullanılan gül ve bülbül efsanesinden gelmektedir. Özetle efsaneye göre; bülbül tomucuk gülün tam açılacağı zamanı görmeye vurgunmuş. Bunun için bütün gece gül ağacının dibinde beklermiş.

Gülün tam açılıp, güzelliğini sergileyeceği an, Tanrı bülbüle kısa bir uyku verirmiş. Gözünü açarmış ki çileli yaratık gül açılmış, bülbül kendini dikene vururmuş ve göğsüne saplanan diken bülbülü öldürürmüş.

Bülbülü tuttum da güle bağladım

Bülbül feryad etti ben de ağladım (1986: 56).

Bülbülün yatağı bahçeler bağlar

Garibin yatağı kahveler hanlar (1986: 58).

Benim yârim bülbül gibi şakıyor (1986: 46).

Darılmış güle bülbül. Urfa Yöresi. Kömür Gözlüm.370.

Bülbül öldü gülü soldu n'eyleyim. Keskin Bölgesi (1999: 373).

Bülbül oldum Firdevs bağında öttüm. Erzincan Yöresi (1997: 314).

Benim derdim bana yeter

Bir dert de sen katma bülbül.

Bülbüllerden hürüşansın

Benim gibi perişansın

Yardan bana bir nişansın. Havza Yöresi (1999: 434).

C

Ceylan

Ceylan türkülerde sevgiliyi sembolize etmektedir. Ceylanın salınıp gezmesi, gözünün güzelliği, kolay avlanmaması, çabuk kaçması bu sembolizmin kurulmasına neden olmuştur. Sevgili de kolay ele geçmeyen, aşkından hep kaçan bir insan olarak düşünülmektedir. Yukarda “ahu” da da aynı sembolizme işaret edilmiştir.

Tatlı dillim güler yüzlüm ceylan gözlüm (1999: 393).

Ceylan bakışına kurban olduğum. Yıldızeli Yöresi (1999: 429).

Gül yüzlü cerenin bağına çıktım. Sivas Yöresi (1997: 42).

Ceylan gözlü gül endamım. Sarıkamış Yöresi (1997: 106).

Al yüzlüm ceylan gözlüm. Urfa Yöresi (1997: 274).

Zülfün dökmüş yüzüne

Ceylan salınıp gezer. Urfa. (1997: 290).

Ceylan gibi kaçarsın.

Yüreğimi yakarsın. Ankara Yöresi (1997: 490).

Ağlama ceylan balası (1975: 136).

Ç

Çiçek

Çiçek türküde sevgili sembolu olarak kullanılmıştır.

Ne mahzun durursun salkım çiçeğim. Rumeli Yöresi. Ela (1997: 423).

Topladım çiçeği benim dalda nem kaldı

Gidiyorum gurbete benim burda nem kaldı (1986: 48).

D

Dağ

Dağ, türkülerde çok kullanılan sembollerden biridir. Dağ ilk önce engeli, ayrılığa neden olmayı simgelemektedir. Sonra yiğitleri saklayan, belalardan kurtaran bir sığınağı, sevgiliyi kaçırmak söz konusu olunca kurtuluşu, engellerden kaçmayı, selamete çıkmayı, sembolleştirmektedir. Aşağıdaki şiirde dağ sularının şarabı ve çiçeklerinin mezeyi simgelemesine ilk defa rastlanmaktadır.

Yol ver dağlar ben sılama varayım (1986: 76).

Yiğitler meskeni imiş dağlar bucağı (1986: An.T.53).

Aramızda dağlar var

Ben seni nasıl görem. Malatya Yöresi (1999: 375).

Kadir mevlam seni bana verirse

Durmam aşırırım yüce dağları. Reşadiye Bölgesi (1999: 389).

Boşla deliliği dağlar yol olmaz. Emirdağ. (1999: 425).

Yassıl dağlar göreyim

Ardında yar sesi var. Uşak. (1999: 428).

Yarım küsmüş gidiyor

Komayın aş dağlar. Doğu Anadolu Bölgesi. (1997: 247).

Suları şarap olmuş

Çiçeği meze dağlar. Sivas/Zara Bölgesi (1997: 293).

Yol verin yarım gelen

Dinsiz imansız dağlar. Elazığ Yöresi. (1997: 292).

Dal

Türkülere dal; ev, yuva ve gönül sembolü olarak yansımaktadır. Tutunacak sığınacak bir mekân olarak belirtilmektedir. Yiğit, delikanlı da` dal sembolü ile anılmaktadır.

İkimiz bir dala yuva yapalım

Bir daldan bir dala konmamasına (1986:56).

Konma bülbül konma dalım boş değil

Yârimi iller aldı gönlüm hoş değil (1986:47).

Urganım atmadık dallar mı kaldı (1986:47).

İkimiz bir dala yuva yapalım

Başka daldan dala konmamasına. Yozgat Yöresi (1986: 268).

Kıyma felek kıyma bir dal çınara

Evde yalnızdır anam biçare. Tunceli/Hozat Yöresi (1986: 363).

Zülûf dal gerdana dökülür gider. Artvin Yöresi (1997: 99).

Dal boyun kastındayım. Bitlis Yöresi (1997: 133).

E

Elif

Elif, Arap alfabesinin birinci harfı olarak tekliği yani Tanrı sıfatını sembolleştirmektedir. Halk Edebiyatı ve Divan Edebiyatında ise uzunluğu ve inceliği ile sevgilinin boyunu temsil etmektedir.

Elif kametine hayran olduğum (1975: 98).

Elma (bak: ayva)

Elma türkülerde sevginin sembolü olarak kullanılmaktadır. Al rengi ve kokusu yüzünden sevgilinin yanağını, göğüslerini sembolleştirmektedir. Bir kıza “elma atmak” onu sevmenin işaretidir. Aşık Ali İzzet Özkan’ın bildirdiğine göre elmayı ısırır, diş yerlerine karanfiller sokar ve sevgi işareti olarak, sevgiliye yollarlarmış.

Bezenmiş suya gider

Alma yanaklı kızlar (1975: 124).

Elmayı top top yapalım

Kızlara bahşış atalım. İzmit Yöresi (1975: 153).

Irafta sekiz elma

Dördün al dördün alma. Malatya (1999: 385).

Elma attım yuvarlandı

Gitti beşiğe dayandı

Bebek uykudan uyandı. Tunceli/ Ovacık (1997: 226).

Fatma elma yanaklı. Aksaray (1997: 402).

Alma aldım budaktan

Yâri öptüm dudaktan. (1975: 100).

Al almayı veren yar

Sözüne merd olaydı. Harput Yöresi (1975:168).

F

Felek

Felek genel olarak bütün edebiyatımızda, özel olarak da türküde yıkıcı, felaket getirici, bütün kötülöklere sebep olucu müphem bir gücün sembolüdür. Tıpkı kader, talih, şans gibi insanoğlunun başı darda kalınca ileneceğı, kızacağı, itham edeceğı bir varlıktır olarak kabul edilmektedir.

Benim felek ile aram

Cehennem içi gibi. Muhlis Akarsu (1999: 408).

Ayırdı felek bizi

Ayıranlar sürünsün. Rumeli (1999: 409).

Vurdu felek kırdı kollarımı dalımdan. Kırşehir Yöresi (1997: 218).

Bülbül idim felek gülüm lal etti. Urfa Yöresi (1997: 279).

Feleğın bir kuşu var

Pençesi demirdendir (1975:106).

Ben feleğe neylemişem

Beni her seher ağlatır (1975: 110).

G

Gül

Gül aşağıdaki örneklerde, sevgi, sevgili, sevgilinin göğüsleri, sevgilinin kokusunun, bedeninin sembolü olarak görülmektedir.

Elvan elvan güller kokar koynunda (1986: 111).

Arının verdiği balı neyleyim

Sarılıp yattığım gonca gül yeter (1986: 54).

Babam duyarsa beni astırır

Bir gülün yerine bin gül kusturur.

Var git oğlan var git dönmem dinine (1986: 50).

Yâre bir gül verdim yarnen barıştım. Urfa Yöresi (1997: 495).

Biz canları güle vermişiz

Külhanları dile vermişiz

Dünya malın sele vermişiz.

Dünya size güller bize

Dünya size Haydar bize. Sivas/ Kangal (1997: 329).

Yar yanağında gül açmış. Urfa (1997: 382).

Benim sevdiğim ak göğsüne gonca güller takınır. Acıpayam (1999: 377).

El uzat bir gül verem. Malatya. (1999: 385).

...Küçükük gelin, seherde açılan güle dönmüşsün. Mut. (1999: 386).

Benim sevdiceğim Dirmil'in gülü. Burdur. (1999: 392).

Unutma gül yüzlü yar beni beni. (1999: 393).

Yâr gül kokar. Samsun (1999: 460).
Gül sineler birbirine bedestan
Gül sineler birbirine tokuşa. Dirmil (1999: 467).
Çifte yanağında güller açıyor. Kırşehir (1997: 319).
Gül tenin topraklar yediği zaman. Korkuteli (1999: 502).
Gül kokuyor nefesi. Aksaray (1999: 508).
Benim sevdiceğim tomurcuk gülü. Dinar (1997: 21).
Hoyrat dost bağından gül aldı gitti. Şarkışla (1997: 53).
Aman aman keklğim
Gerdana gül ektiğim. Ankara (1997: 155).
Enginarı oyduydum.
İçine gül koyduydum. Bursa/ Karacabey (1997: 353).
Tomurcuk gül olsan elime almam. Adana (1997: 231).
Odaları köşeli
Gülle reyhan döşeli. Ürgüp (1997: 248).
Harman yerin sürseler
Yerine gül ekseler. Urfa (1997: 276).
Döndüm baktım sevdiceğim yar gelir
Ellerinde deste deste gül gelir. Avanos (1997: 278).
Zeynep bu güzellik var mı soyunda
Elvan elvan güller biter koynunda. Kangal (1997: 401).
Gerdana gülleri tak da bize gel. İmranlı (1997: 480).
Seherde bir bülbül öter yarin bağında.
O kaş o göz o dil o diş gül açmış yanağında. Şenkaya (1997: 394).

Karşıda gördüm seni

Gül iken derdim seni. Artvin (1997: 121).

Döndü mahlemizde bir gül ağacı (1986: 124).

Güvercin.

Güvercin de türkülerde sevgili sembolü olarak algılanmaktadır.

Salınır bağda gezer gönlümün güvercini. Tercan (1997: 88).

Dün gece neredeydin

Gönlümün güvercini Sivas (2008: 67).

K

Kale

Kale türküde baş edilemeyen güçlükleri, sertliği, aşık şiirimizde ise elde edilmesi güç sevgiliyi sembolleştirmektedir. Sevgilinin böyle bir savaş terimi ile ifade edilmesi, erkekle kadın arasındaki ezeli çatışmanın bir örneğini vermektedir.

Gurbet kalesini tezce geçelim. Urfa (1999: 425).

Gönül kalesinin mermer taşını

Hicran kalemiyle yarıp delen var. Kuzeydogu Anadolu, Sümmani (1997: 164).

Ne sarp imiş aşamadım kalen yar (1986: An.T. 92).

Muhkem imiş alamadım kalen yar (1986: An.T. 92).

Yiğit sevmek sarp bir kale

Ya alınır ya alınmaz (1999: 463).

Kalem

Kalem genellikle sevgilinin kaşının sembolüdür. İkinci dizide Tanrı yazgısını belirtmektedir. Daha sonraki dizelerde hiçbir sembole baş vurulmadan “divit ve kalem” anlatılmaktadır.

Hak tecelli böyle çalmış kalemi (1986: An. T. 72).

Kaşları benzer kaleme. Samsun (1999: 460).

Ağaçlar kalem olsa yazılmaz benim derdim. Artvin. (1997: 444).

Elinde divit kalem

Dertlere derman yazar. Erzurum (1997: 343).

Kara

Kara kültürümüzün her dalında olduğu gibi türkülerde de yas ve kötü kader ifadesidir.

Niye kara yazılmış, alnımın yazıları. Maçka (1999:461).

Bu kara yazıyı kendim yazmadım. Erzincan (1997: 31).

Keklik

Yuvarlak ve dolgun göğsü, salınıp yürüyüşü ve çabuk kaçışı yüzünden keklik türkülerde sevgili sembolü olarak görülmektedir.

Benim sevdiceğim keklik simalı. Çivril. (1997: 345).

Kınalı kekliğim geç yamacıma. (1986: An.T.136).

Nerde kaldı kekliğim. Ordu. (1997:78).

Aman aman kekliğim gerdana gül ektiğim. Ankara (2010: 155).

Yârim keklik ben avcı

Düşmüşüm ensesine. Erzincan. (1997: 229).

Kerem

“Kerem ile Aslı hikayesinin erkek kahramanı Kerem bir Müslüman padişahın oğludur. Badeli sevgilisi Aslı bir keşiş kızıdır. Bu din farkı yüzünden kavuşamayan iki sevgili sonunda yanarak ölürler. Bunun için Kerem kavuşulmayan sevgiliyi, aşkın bir türlü sönmeyen ateşini sembolleştirmektedir.

Kerem olup men oduna yanaram (1975:104).

Koyun

Koyun mazlum, yavrusuna düşkün, saf, kolay yakalanan insanın sembolüdür.

Leyla’dan haber aldım gitmiş Mısır’a

Koyun olup melesem ardısıra. Diyarbakır. (1997: 83).

Benbir koyun olsam sen de bir kuzu

Meleyi meleyi buluruz yazı, buluruz güzü. Afyon. (1997: 367).

Yoklarım postayı mektup çıkmazsa

Koyun olur ardın sıra melerim. Yozgat (1975: 135).

Kuş

Yücelikleri, uzak mesafelerden aşma arzusunu, haber getirmeyi, götürmeyi sembolleştirir. “Kuşlar gibi dönmek” yas işaretidir. “Gelinin bağrına kuş yuva yapmış”, uzun yalnızlığı, belki de ölümü sembolleştirmektedir.

Yükseklerden uçar yiğidin kuşu. Kütahya (1999: 360).

Bu nasıl kuş imiş yuva yapmamış

Yaptığı yuvayı tamam etmemiş. Erzincan. (1999: 384).

At üstünde kuşlar gibi dönen yar.

Kendi gidip ahabları kalan yar. Yozgat. (1999: 290).

Gelin gitmiş pınar başına yatmış

Gelinin bağrına kuş yuva yapmış. Sivrihisar. (1999: 397).

Ağamdan mı geliyon ey uçan kuşlar. (1986: 45).

Anam haberimi alsın

Gökyüzünde uçan kuştan. (1986: 84).

L

La'l

Lal türkülerde sevgilinin dudağının sembolü olarak geçmektedir.

Dudakların benzer lal ü mercana. Trabzon. (1999: 504).

M

Maral

Tıpkı ahu gibi maral da sevgilinin sembolüdür.

Bu dağlar maralı iner yayladan. Ardanuç. (1997: 249).

Menekşe

Menekşe de sevgilinin sembolüdür.

Menevşe kokulu yarım. Tefenni. (1986: 253).

Gel gülüm etme gülüm

Mor menevşe sümbülüm. Divriği. (1999: 506).

Aman Ayşem mor menevşem

Dağlar başı duman Ayşem. Ürgüp. (1997: 115).

Mercan. (Bak. Lâl) (1975: 104).

Mercan gözyaşının ve sevgilinin beyaz dişinin sembolü olarak kullanılmaktadır.

Yumdukça gözünden döker mercanı. Kırşehir. (1997: 117).

Gülüver de görem mercan dişini. Serik (1997: 119).

Yumdukça gözünden döker mercanı. Kırşehir. (1997: 117).

Gülüver de görem mercan dişini. Serik. (1997: 119).

Mavi

Aşağıdaki örneklerin birinde mavi yas sembolü olarak verilmiştir. Onun dışında mavinin neyi imgelediği anlaşılmamaktadır. Bu rengin anlamını bulmak için kültürümüzdeki başka kullanımlara bakmak gerekmektedir.

Mavidir büyük sevgilimin kaşı. (1986: An.T.69).

Mavi yelekli yârim

Tombul bilekli yârim. Karacabey. (1997: 353).

Penceresinin camı

Sürülmüş mavi boya. Trabzon. (1997: 38).

Penceresi mavi boya

Kurban olam sizin soya. Sivas. (1997: 77).

Ağlama yar ağlama

Mavi yazma bağlama. Diyarbakır. (1997: 328).

Mor

Mor renk de aşağıda görüldüğü gibi, yas sembolü olarak kullanılmıştır. Mor belikler, koyu kına yakılmış saçı belirtiyor olmalıdır. Bunların yanında türkülerde "mor renk" genellikle kederi, hüznü, ayrılığı ve melankoliyi sembolize eder. Halk edebiyatında renklerin duygu ve anlam yüklü birer simge olarak kullanılması yaygındır ve mor renk de bu bağlamda daha çok derin bir iç burukluğu, üzüntü ve bazen de umutsuzluğu ifade etmektedir. Bazı türkülerde, mor rengin yas ve matem duygusuyla bağlantılı olduğu görülür. Örneğin, ayrılık acısı, özlem veya bir kaybın ardından duyulan derin duygusal boşluk, mor renkle betimlenir. Bunun yanında, mor bazen de "sevgilinin güzelliğini" ya da "gizemli bir aşkı" anlatmak için kullanılır.

Sevdiğim mor bereli. Halfeti. (1999: 372).

Mor belikler efil efil esiyor. (1975: 97).

Dengine düşmeyen hemen ağlasın

Ağlasın da mor yazmayı bağlasın. Dursunbey. (1999: 389).

Suya giden mor belikli bacılar

Aranızda nazlı yarım var benim. Şarkışla. (1997: 222).

Al devesi mor köşekli. Finike. (1997: 418).

N

Nar (Bak. Ayva.)

Nar, Türk halk edebiyatında ve türkü sözlerinde genellikle sembolik anlamlar taşımaktadır. Hem doğurganlık ve bereketi hem de aşk, tutku, ayrılık ve keder gibi duygusal temaları ifade etmektedir. Narın bu anlamları, Türk halkının günlük yaşamında ve kültüründe derin köklere sahiptir. Nar, içindeki sayısız taneyle birlik ve bütünlüğün, bereketin, çoğalmanın ve hayatın

devamlılığının bir sembolüdür. Özellikle Anadolu kültüründe, nar patlatmanın bereket getireceğine inanılır. Bu anlam, türkülerde genellikle mutlu bir geleceğe duyulan özlemi veya sevginin çoğalmasını simgeler.

Öte yandan, narın kırmızı rengi tutkuyu ve sevgiyi temsil ederken, bazen ayrılığı ve acıyı da çağrıştıracaktır. Aşkın ve hasretin işlendiği türkülerin sözlerinde, narın kırılması veya parçalanması, kalp kırıklığı ya da ayrılıkla özdeşleştirilebilir. Örneğin, "nar taneleri gibi dağılan" bir sevda ya da hayatın zorlukları, metaforik bir anlatımla dile getirilebilir.

Türkülerde nar, bu çok katmanlı anlamlarıyla hem umut hem de keder gibi zıt duyguları bir arada yansıtabilmektedir. Sözlerdeki bağlama göre, doğanın döngüsünden insan duygularına uzanan geniş bir sembolik çerçevede kullanılmaktadır.

Koynundaki çifte narı gördün mü? Kırşehir. (1999: 368).

Nazlı yârin bağrında

El değmedik nar biter. Sivas (1997: 32).

Sevdiğim göğsünde dört nişan gördüm

Bir elma bir ayva bir nar bir kiraz. (1997: 230).

Kız koynunda turuncun var narın var. (1975: 103).

Bizim hasta istiyor

Sizin bahçe narından. (1975: 132).

P

Peri

Peri sevgilinin sembolüdür ayrıca, Türk halk türkülerinde peri genellikle güzellik, ulaşılmazlık, hayal dünyası ve gizem gibi kavramları sembolize etmektedir. Peri figürü, doğaüstü bir varlık olarak tasvir edilir ve çoğunlukla sevda, özlem veya

imkânsız aşkla ilişkilendirilir. Halk türkülerinde peri, bazen idealize edilmiş bir sevgiliyi temsil ederken, bazen de insanın içindeki arzuların ya da hayallerin bir yansımasıdır. Bu bağlamda peri, insanın erişmek istediği ama çoğu zaman ulaşamadığı bir tutkuyu, güzellik idealini veya masalsı bir mutluluğu ifade eder.

Özellikle Anadolu kültüründe periler, doğanın ruhani unsurlarıyla ilişkilendirilir ve mistik bir atmosfer yaratır. Türkülerde geçen "peri" kelimesi hem aşkın saflığını hem de o aşkın beraberinde getirdiği hüznü ve özlemi anlatmak için kullanılır. Bu figür, aynı zamanda halkın doğa ve aşk karşısındaki hayranlığını, hayal gücünü ve derin duygularını dile getirme yoludur.

Aklımı başımdan aldı o peri. (1975: 131).

R

Reyhan (İreyhan)

Reyhan türkülerde sevgilinin uzun boyu veya kokusu olarak sembolleşmiştir.

Küstürdüm de yolladım

İreyhan boylu yâri. Kırşehir. (1999: 493).

Odana serdim halı

Boyun ireyhan dalı. Ankara. (1999: 305).

İreyhan olmuş da koku saçıyor. Kırşehir. (1997: 319).

S

Servi

Tıpkı klasik edebiyatımızda olduğu gibi, türkülerde de servi sevgilinin uzun ve düzgün boyunun sembolüdür. Türkülerde "servi," genellikle ince, uzun ve zarif görünümüyle güzelliği, zarafeti ve sevgiliyi sembolize eder. Halk edebiyatında ve özellikle türkülerde servi, sevgilinin boyunu ya da duruşunu tarif

etmek için kullanılan bir benzetme ögesidir. Servi ağacının dimdik ve heybetli duruşu, sevgilinin asil ve etkileyici duruşuyla ilişkilendirilir. Ayrıca, servi aynı zamanda sadakati ve sevgiye olan bağlılığı çağrıştırır. Bu sembol hem sevgilinin fiziksel özelliklerini betimlemek hem de ona duyulan hayranlığı ifade etmek için sıkça kullanılır.

Türkülerde servi, yalnızca güzellik ve sevgiliyle ilişkilendirilmez; aynı zamanda hüznü ve ayrılığı da ima edebilir. Örneğin, servi ağacı mezar taşlarıyla özdeşleştirildiğinde, ölüm ve sonsuzluk temalarını da çağrıştırır. Bu yönüyle servi, türkülerde derin bir anlam katmanını sunar ve hem aşkın hem de yaşamın geçiciliğine dair duyguları dile getirmektedir

Aşağıdan gelen geline benzer

Boyu uzun selvi dalına benzer. (1986: An.T.68).

Bu bahar eyyamı servi boylu yâr. (1999: 393).

Geliyor selvi boylum. Sivas. (1997: 260).

Selvi boylum gelince

Şen olur benim gönlüm. Konya. (1975: 145).

Suna

Türkülerde geçen "suna," genellikle güzelliği, zarafeti ve sevgiyi sembolize eder. Anadolu halk edebiyatında ve türkü geleneğinde "suna" kelimesi, ince, zarif ve sevilen birini ifade etmek için kullanılır. Aynı zamanda kuğu anlamına gelir; bu nedenle "suna," zarif duruşu, beyazlığı ve asaletiyle genellikle sevgilinin güzelliğini ve naifliğini temsil eder.

Özellikle aşk ve hasret temalı türkülerde, "suna" sevgilinin idealize edilmiş bir tasviridir ve hayranlık uyandıran özellikleri ön plana çıkarır. Bu bağlamda "suna" mecazi bir anlam taşır ve insan ruhunun özlem, sevgi ve güzellik duygularını dile getiren güçlü bir imgelerden biridir.

Yar koynunda bir çift suna beslenir. Erzurum. (1997: 107).

Sümbül

Sümbül sevgilinin saçını sembolleştirmektedir. Türkülerde "sümbül" genellikle zarafeti, güzelliği, baharın gelişini ve gençliği sembolize eder. Aynı zamanda, aşk ve sevgiyi ifade etmekte sıkça kullanılır. Sümbül, hoş kokusu ve zarif görünümüyle sevgilinin saçlarına ya da güzelliğine benzetilir. Bu nedenle, türkülerde sümbül, genellikle sevgilinin narinliği ve gönüllerde bıraktığı etkiyle ilişkilendirilir.

Saçı sümbül dili bülbül kandırdın beni. Artvin. (1975: 221).

Ş

Şişe

Sevenin cam gibi kırılğan olan gönlünün sembolü olarak kullanılmıştır. Bir atasözümüz aynı sembolü kullanmıştır: “Aşığın gönlü şişedir, kırıldı mı bir daha yapılmaz.”

Kırma gönül şişesini. Erzincan. (1997: 125).

T

Turna

Turna haber getiren, selam götüren bir varlığın, turna teli ise güzelliğin sembolüdür. Bu haber getirme hemen her zaman sevgili içindir. Ama son dizede, güneyden hurma getiren kuş olarak gösterilmesi kutsal mekanlardan haber getirir anlamında kullanılmıştır. Bu sembol turna kuşlarının davranışlarından gelmektedir. Turnalar yazın sıcak iklimlere göçüyor. Erkek turna kendisine bir sevgili seçiyor ve ölene kadar ona sadık kalıyor. Eş seçerken ve çiftleşirken “turna dansı” denen, kanatlarını açıp karşılıklı flört eden bir dans yapıyorlar. Göçte kendilerine deneymimli bir turnayı öncü seçiyor, onu takip ediyorlar. Rüzgârda

savrulmasınlar diye yola çıkmadan kum yutuyorlar. Göçte yorulan turnayı güçlü bir turna sırtında taşımıştır.

Ordan yâre selam edin turnalar. (1986: T.110).

Doğru bizim ile gidin turnalar

Selam söylen eşe dosta turnalar.

Benden yâre selam edin turnalar. Yozgat. 81997: 468).

İki turna gelir Bağdat elinden

Dost kanadım kırmış ne gelir elden. (Semah) Turgutlu. (1997: 342).

Bir selam söyleyin benim dilimden

Nazlı yâre uğrar ise yolunuz. Gaziantep. (1999: 402).

Ah bir çift turna gördüm yolda yorulmuş

Ah avcı vurmuş da kol kanadı kırılmış

Ah o da benim gibi yârdan ayrılmış. Artvin. (1997: 222).

Havada turna sesi kanadı kırma

Ağzı dolu yem getirir şeker ile hurma. Kütahya. (1997: 463).

Turnam geçerseniz dostun ilinden

... Bir selam söyleyin benim dilimden.

Giderseniz karlı dağın ardına

Selam söylen aslanına kurduna. Gaziantep. (1975: 245).

...Küçücek gelin, turnadan alınan tele dönmüşsün. Mut. (1999: 386).

Y

Yeşil

Türkülerde yeşil dinsel, din renginin sembolüdür. "Yeşil" genellikle doğayı, yaşamı, umudu ve tazeliği sembolize eder. Aynı zamanda sevginin saflığını, masumiyetini ve yenilenmeyi ifade edebilir. Anadolu kültüründe doğanın ve yeşil rengin önemli bir yeri vardır; bu nedenle türkülerde de sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Kaleden indim ancak

Elimde yeşil sancak. Sivas. (1997: 416).

Melek misin sevdiğim yeşil donlar giyersin. Acıpayam. (1999: 377).

Oy sandığım sandığım

Yeşil boya boyandım

Demin türkü söyledim,

Şimdi niye dayandım. Trabzon. (1999: 388).

Yeşil sandala benzer

Şişmanoğlu mezarı. Rize. (1997: 45).

Elinde de yeşil alem getirir

Adı güzel kendi güzel Muhammed. Sarız. (1997: 114).

Gel yarım yeşil giyek

Muradımız tez olur. Kütahya. (1975: 147).

Z

Zülf

Klasik edebiyatımızdan alınan bir sembol. Sevgiliyi yakalamak için bir tuzak ve kement olarak sembollere girmiştir. Zülûf, Türk halk edebiyatında ve türkülerde genellikle saçın bir parçası, özellikle alın ve yüz çevresine düşen ince saç tutamı anlamında kullanılır. Zülûf, türkülerde estetik bir unsur olarak sevgilinin güzelliğini betimlemede sıkça başvurulan bir semboldür. Ancak bu sembolün taşıdığı anlamlar, bağlama ve kullanıldığı yere göre farklılık gösterebilmektedir.

Yar zülfünü kemend etmiş,

Boynumuza taktı geçti. (1997: 144).

Akşamın vakti geçti

Bir güzel baktı geçti

Zülfünü kemend etmiş

Boynuma taktı geçti. (1975: 118).

2. SONUÇ

Yukardaki tespit edilen sınırlı semboller dizini gösteriyor ki, türkülerin seçtikleri semboller büyük çoğunlukla doğal çevreden alınmıştır. Bunlar: Ay, ayva, ceylan, çiçek, dağ, elma, gül, güvercin, keklik, koyun, kuş, menekşe, reyhan, selvi, sümbül, şişe, turna gibi doğa güçleri, kuşlar ve bitkilerdir. Bunların büyük kısmının özel isim olarak da kullanılması halk adamının kültüründe çevresinin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Türkü sembolleri arasında kemend gibi, elif gibi, felek gibi yüksek kültür edebiyatından inen semboller yer almaktadır. Türkü geleneği bozulmaya yüz tuttuktan sonra, bize çok kaba ve yakışsız gelen semboller türkülere girmiştir. Onlardan bir örnek şu şekildedir: “Aşağıdan gelen geline benzer, saçları telgraf teline benzer.” Seyitgazi. (2010: 142)

Sonuç olarak; Türk halk müziği, köklü bir kültürün taşıyıcısı olarak çeşitli sembolizm unsurları içermektedir. Bu sembolizm, halkın günlük yaşamını, inançlarını, doğayla olan ilişkisini ve toplumsal yapısını yansıtmaktadır. Türk halk türkülerindeki sembolizmin en belirgin örneklerinden bazıları doğa unsurları, aşk temaları, ölüm, ayrılık ve özgürlükle ilgili sembollerdir. Bu unsurlar, halkın duygusal dünyasını, tarihsel bağlamını ve yaşam mücadelesini anlamamıza yardımcı olur. Türk halk müziğindeki sembolizm, halkın dünya görüşünü, değerlerini ve duygusal derinliklerini anlamamıza olanak tanır. Doğal unsurlar, aşk, ölüm, özgürlük ve toplumsal değerler gibi temalar, her bir türkünün anlatmak istediği duyguyu ve mesajı sembolik bir dille ifade eder. Bu sembolizm, halkın yaşadığı toplumsal ve kültürel bağlamla iç içe geçmiş bir şekilde, bu müziğin evrensel anlamını ve gücünü pekiştirmektedir.

KAYNAKÇA

- Başgöz, İ. (2008). Türkü. İstanbul: Pan Yayınları.
- Eberhard, W. (1986). A dictionary of Chinese symbols: hidden symbols in Chinese life and thought. London; New York: Routledge & Kegan Paul.
- Esen, A. Ş. (1986). Anadolu Türküleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Jung, C. (1964). Man and his symbols. London: Aldus Books Ltd.
- Karadeniz, B. (1997). Ela Gözlüm Gül Yüzlüm- Bir Demet Türküdür İzmit I ve II. İzmit: İzmit Büyükşehir Belediyesi.
- Karadeniz, B. (1999). Kömür Gözlüm Türküler. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Karadeniz, B. (2010). Gül Yüzlüm Türküler. İstanbul: Kara Ma- vi Yayınları.
- Özbek, M. (1975). Folklor ve Türkülerimiz. İstanbul: Ötüken Yayınları.

METAFOR KONULU MAKALELERİN AÇIKLAMALI KAYNAKÇASI (1): KURAMSAL ÇALIŞMALAR, ESKİ TÜRK DİLİ ve ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ

Şahru PİLTEN-UFUK¹

Shejauddin TASHMURAD²

1. GİRİŞ

Metafor çalışmalarının tarihçesi, Antik Yunana kadar uzanmaktadır. Aristoteles, Poetika ve Retorik adlı eserlerinde metaforu etkili bir retorik aracı olarak tanımlamış ve yaratıcı düşüncenin bir ürünü olduğunu savunmuştur. Bu yaklaşım, 20. yüzyıla kadar etkisini sürdürmüş ve metafor, bu döneme kadar genellikle edebiyat, sanat ve dilbilim bağlamında incelenmiştir. Ancak George Lakoff ve Mark Johnson'ın *Metaphors We Live By* (1980) adlı eseri, metafor anlayışını köklü bir şekilde değiştirmiştir.

Lakoff ve Johnson'ın (1980) geliştirdiği *Kavramsal Metafor Kuramı*, metaforun yalnızca dilsel bir süsleme aracı olmadığını, aynı zamanda düşünce ve kavrayışın temel bir unsuru olduğunu ortaya koymuştur. Akademik çevrelerde büyük ölçüde kabul gören bu yeni yaklaşım, metaforu, insan zihninin dünyayı anlama ve yorumlama biçimini şekillendiren bilişsel bir süreç olarak ele almıştır. Böylece metafor, disiplinler arası önemli bir araştırma konusu hâline gelmiş ve dilbilim ve edebiyatın yanı sıra

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sakarya, Türkiye, sspiltten@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5548-508X

² Doktora öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Sakarya, Türkiye, shejauddin.tasmurad@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0057-1906

psikoloji, eğitim, sosyoloji, antropoloji, felsefe, iletişim, tıp, hukuk, müzik, resim, heykel, mimari, sinema, teoloji, politik bilimler, pazarlama, ekonomi, tarih, çevre bilimleri ve kültürel çalışmalar gibi birçok alanda, düşünce süreçlerini, algıları ve toplumsal değerleri anlamak için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çalışma, Türkçe alanyazınında, Türkolojinin farklı disiplinlerde yazılmış metafor konulu makaleleri bir araya getirerek açıklamalı bibliyografyalarını hazırlamayı amaçlayan bir yazı dizisinin *kuramsal konular, eski Türk dili ve çağdaş Türk lehçeleri* üzerine yapılmış makaleleri ele alan ilk bölümünü oluşturmaktadır.

Çalışma *Dergipark Akademik* veritabanındaki dergilerde yayımlanan Türkçe makalelerle sınırlandırılmıştır. Çalışmada incelenecek olan makaleler *Dergipark*'ın gelişmiş arama sistemi üzerinden yapılan anahtar kelime sorgulamasıyla tespit edilmiştir. Bu sorgulamada anahtar kelime olarak metafor kavramının Türkçede farklı terimlerle karşılandığı göz önüne alınarak İngilizce *metaphor* kelimesi kullanılmıştır. Sorgu sonunda listelenen 1.178 makale, konuları ve yazım dili açısından değerlendirmeye tabi tutulmuş; çalışmaya dâhil edilecek çalışmalar seçilerek listelenmiştir.

Makale listesi oluşturulduktan sonra her bir makale dikkatlice okunarak sınıflandırılmış ve özetlenmiştir. Makale konularının sınıflandırılmasında araştırma nesnesinin yanı sıra odağı da göz önüne alınmıştır. İncelenen makalelerin DOI numaralarına ulaşılabildiği ölçüde yer verilmiştir.

Bu çalışmanın özgün değeri, Türk akademisinde Türkoloji alanındaki metafor çalışmalarını sistemli bir şekilde bir araya getirerek, bu alandaki literatüre katkı sağlamasıdır. Çalışma, özellikle dilbilim ve Türk dili üzerine yazılmış metafor analizlerine odaklanmakta ve bu konuyu disiplinler arası bir bakış açısıyla

ele almaktadır. Ayrıca, araştırma nesneleri dikkate alınarak, belirli alanlar dışında kalan konuların inceleme kapsamına alınmaması, çalışmanın özgünlüğünü pekiştirmekte ve daha derinlemesine bir inceleme olanağı sunmaktadır.

2. MAKALELERİN AÇIKLAMALI KAYNAKÇASI

2.1. KURAMSAL ÇALIŞMALAR

2.1.1. Demir, Musa (2009). Batı Metaforu ve Doğu İstiaresi-nin Mukayeseli Olarak İncelenmesi¹.

Bu çalışmada, metafor kavramının Doğu ve Batı literatüründeki anlamı ve kullanım alanları incelenmiştir. Kavramın, Batı’da Latince ve Grekçe kökenli olup *meta* (öte) ve *pherin* (taşımak/yüklemek) anlamlarına geldiği, Doğu’da ise Arapça kökenli *āre* (ödünç) kelimesinden türediği açıklanmıştır. Çalışmada, metaforun insana özgü dil yetisinin bir göstergesi ve zihin faaliyetinin bir ürünü olduğu ileri sürülmüştür.

Çalışmanın sonucunda, Batı ve Doğu’da metaforun anlamı ve işlevi farklılık gösterse de temelde bir dil olayı olduğu vurgulanmıştır. Bu iki kavram arasında kavramsal açıdan büyük bir ayrışma olmadığı, yalnızca terimlere yüklenen anlamlarda farklılık bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Doğu’da *istiare* kavramının belirli kurallara indirgenmiş bir belagat unsuru olarak değerlendirildiği, Batı’da ise metafor kavramının özellikle felsefi düzlemde ele alınarak etkisinin ve kullanım alanının genişletildiği, hatta hakikatin kendisi gibi bir düzeye yükseltildiği ifade edilmiştir.

¹ *Türkbilig* (18), 64-90. <https://doi.org/10.16917/turkbilig.697274>

2.1.2. İspirli, Ömer Lütfi (2012). Günümüzde Eğretileme Anlayışı¹.

Bu çalışmada çağdaş metafor kuramları incelenmiştir. Öncelikle metafor kavramının tarihçesi ele alınmış, tarih boyunca kazandığı farklı kullanım boyutları tartışılmıştır. Makalede, metaforun varlığı ve işlevinin, dilbilimciler ile filozoflar açısından önemli bir araştırma alanı olduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın devamında, günümüzde önem taşıyan kuramlar çerçevesinde metafor anlayışı ana hatlarıyla sunulmuştur.

2.1.3. Şahan, Kayahan (2017). Metafor Ne Değildir?²

Bu çalışmada, metafor teriminin Türkçedeki karşılığı ve kullanım alanları incelenmektedir. Metafor kavramının Türkiye’de yaygınlaşmasıyla ilgili ileri sürülen görüşlerden biri, bu kavramın geleneksel sınıflandırma sistemine dahil edilmiş olmasıdır. Batı’da temelleri felsefe alanında atılan kavramın, Türkiye’de daha çok figüratif bir anlam yüklendiği belirtilmiştir.

Bu bağlamda, metafor teriminin mecaz, telmih, açık-kapalı istiare, deyim aktarması ve ad aktarması gibi birçok terimin yerine kullanıldığı ifade edilmiştir. Türkiye’de metaforun durumu ile ilgili öne sürülen bir diğer görüş ise, kavram hakkında birçok tanım yapılmasına rağmen yeterince derinlemesine tartışılmadığıdır. Bu nedenle, metafor kavramının Türkiye’de birçok tez ve çalışmaya kaynaklık etmesine rağmen tam ve tutarlı bir şekilde sistematik bir yer edinemediği vurgulanmıştır.

¹ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 7(2), 29-43.

<https://doi.org/10.17152/gefad.616643>

² Kesit Akademi Dergisi (8), 166-176. <https://doi.org/10.18020/kesit.1162>

2.1.4. Çiçekler, Ahmet Naim ve Aydın, Timur (2019). *Kavramsal Metafor Kuramı ve Belagat: Karşılaştırmalı Bir İnceleme*¹

Bu çalışmada, Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* ana hatlarıyla açıklanmakta ve kuramın temelleri hakkında özet bilgi sunulmaktadır.

Makalede *Kavramsal Metafor Kuramı*'nın *kaynak alan* ve *hedef alan* gibi temel kavramlarının yanı sıra *bedensel gerçeklik* ve *algıya dayalılık* gibi ilgili dolaylı kavramları da ele alınmıştır. Ayrıca, istiare kavramı metafor kavramıyla karşılaştırılarak incelenmiştir. Çalışmanın devamında, Türkiye'de metafor kavramını ele alan Türkologların çalışmalarına değinilmiş ve bu çalışmaların metaforu sınıflandırma yöntemleri incelenmiştir.

2.1.5. Demir, Celal ve Karakaş Yıldırım, Özge (2019). *Türkçede Metaforlar ve Metaforik Anlatımlar*²

Bu çalışmada, metafor terimiyle ilgili literatürdeki tespit, tanım ve açıklamaların incelenmesi ve eleştirel bir şekilde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda, metaforun tanımı ve özellikleri üzerinde durulmuş, metaforun Türkçede karşılığı olarak sunulan mecaz kavramıyla tam anlamıyla açıklanamayacağı vurgulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, metaforik anlatımların Türkçede yeni bir olgu olmadığı, en eski metinlerde dahi metaforik ifadelerin yer aldığı ortaya konulmuştur.

¹ *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (16), 14-26.

<https://doi.org/10.29000/rumelide.616880>

² *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 1085-1096.

<https://doi.org/10.32709/akusosbil.599335>

2.1.6. Yavuz, Alper (2019). Etkileşimci Metafor Kuramının Eleştirisi¹

Bu çalışmada, Elisabeth Camp'ın metafor kuramı eleştirel bir bakış açısıyla incelenmiştir.

Camp'ın teorisine göre, metaforik anlam, metaforik olarak kullanılan terimin işaret ettiği kavramdan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, bir şeyin karakterizasyonunun başka bir şeyin karakterizasyonu ile etkileşime girmesi sonucunda metaforik anlam ortaya çıkmaktadır. Bu teoriye göre, metaforik ifadeler olarak görme kavramıyla ilişkilendirilmektedir. Çalışmada, Camp'ın teorisi eleştirel bir perspektifle ele alınmış ve kuramın meseleyi gereksiz yere karmaşıklaştırdığı gerekçesiyle eleştirildiği ifade edilmiştir.

2.1.7. Tanyeri, Kaan (2022). Uzam ve Değerbilim².

Bu çalışmada, Lakoff ve Johnson'un (1980) *Kavramsal Metafor Teorisi* ile Bachelard'ın (1996) *Uzam-Çözümleme Fenomenolojisi* çerçevesinde, insanların uzamı nasıl değerbilimsel bir bakış açısıyla yapılandırdığı incelenmiştir.

Araştırma sonucunda, her iki teorinin de uzamın dikey karşıtlıkları üzerinden yapılan kavramsal yapılandırmalara dair benzer bir değerbilimsel tutum sergilediği ortaya konmuştur. Özellikle yukarı yönün esenlik ve refah, aşağı yönün ise esenlik-siz ve olumsuz olarak kavramsallaştırıldığı bir yapı söz konusu olmuştur. Çalışma, yalnızca teorik düzeyde değil, aynı zamanda Türk şiirinden seçilen örneklerle de desteklenmiş ve bu değerbilimsel eğilimlerin söylemsel, yazınsal ve kültürel bağlamlarda nasıl geçerliliğini koruduğu ortaya konmuştur. İncelemeler, uzamın dikey karşıtlıklarının Türk kültüründe ve dilinde nasıl içselleştirildiğine dair derinlemesine bir bakış sunmuş, ayrıca bu karşıtlıkların dilsel kullanımına yönelik çözümlemeler yapılmıştır.

¹ Kilikya Felsefe Dergisi (1), 1-14. <https://doi.org/10.16917/kilikya.559063>

² RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (29), 301-312. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1164165>

2.1.8. Turna, Tuncay (2022). Davidson’ın Metafor Kuramı Üzerine¹

Bu çalışmada Donald Davidson’ın *What Metaphors Mean* (1978) adlı makalesinde metafor anlayışı derinlemesine ele alınarak metaforun anlam ve işlevi üzerine farklı bir bakış açısı sunmak amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada Davidson’ın yaklaşımı üç temel açıdan değerlendirilmektedir: İlk olarak, makalede Davidson’ın metaforları benzetme ve benzerlikle ilişkilendirme savına yönelik eleştiriler ele alınmakta; bu bağlamda benzerlik kavramının metaforun işleyişini açıklamadaki yetersizlikleri tartışılmaktadır. İkinci olarak, metaforun olarak-görme (*seeing-as*) biçiminde açıklanması hakkında bazı sorunlar ortaya konmaktadır. Üçüncü olarak Davidson’ın kuramı desteklenmekte ve metafor ifadelerinin düz anlamlı olarak ele alınmasının, özellikle semantik kuramlara göre, metaforun anlaşılmasında daha fazla sorunu çözebildiğini öne sürmektedir. İnceleme, Davidson’ın kendi anlam kuramı ve diğer metafor kuramlarıyla ilişkilendirilerek gerçekleştirilmiştir.

2.2. ESKİ TÜRK DİLİ

2.2.1. Dönmez, Süleyman (2013). Kutadgu Bilig’de Metaforik Dil ve Kut Felsefesi²

Bu çalışmada, *Kutadgu Bilig*’de bulunan “kut” kavramı metafor kapsamında incelenmekte ve Türk düşünce sistemindeki yeri felsefi açıdan değerlendirilmektedir. Çalışmada, *Kutadgu Bilig*, Türk tefekkürünün önemli kesitlerinden biri olarak nitelendirilmiş, metaforun da böylesi bir tefekkür eserinin kavranması için önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır.

¹ Felsefe Arkivi, 56 (Temmuz): 55-71. <https://doi.org/10.26650/arcp.1123510>

² Felsefe Dünyası (58), 66-84.

Çalışmanın sonucunda, *Kutadgu Bilig*'de *kutun* “temel hakikat” anlamında kullanıldığı, ancak bu sözcüğün tarih boyunca soyut bir değer olarak anlam dönüşümüne uğradığı açıklanmıştır.

2.2.2. Gökçe, Faruk (2015). *Kutadgu Bilig*'de *kör- “gör-mek”*: Çok Anlamlılık, Metafor ve Gramerleşme¹

Bu çalışmada, *Kutadgu Bilig*'de kullanım sıklığı yüksek olan algı fiillerinden biri olan *kör-* fiilinin Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde incelenmesi hedeflenmektedir. Bu fiilin, temel anlamı olan fiziksel görme “vision” dışında “idrak etmek”, “bilmek”, “anlamak” ve “tecrübe etmek” gibi anlamlara da sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca *kör-* algı fiilinin, *Kutadgu Bilig*'de dil bilgiselleşme süreçlerine de konu olabildiği gösterilmektedir. Özellikle “tecrübe et-” anlamıyla deneme kılınışı şeklinde adlandırılan dilbilgisel bir gelişimin dikkat çekici olduğu açıklanmıştır.

Çalışmanın sonucunda *kör-* algı fiilinin çok anlamlılığı ve metaforlaşma açısından oldukça zengin bir malzeme sunduğu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca *Kutadgu Bilig*'deki malzeme ışığında Türk dilinde *görme* ve *idrak* kavramının sıkı bir ilişki içerisinde olduğu da tespit edilmiştir.

2.2.3. Özevren, Melike Sultan (2019). *Kutadgu Bilig*'de “İyi Olan Yukarıda, Kötü Olan Aşağıda Metaforu” Üzerine²

Bu çalışmada, *Kutadgu Bilig* eserinde bulunan “iyi olan yukarıda, kötü olan aşağıda” metaforu, yönelim metaforları çerçevesinde incelenmektedir.

Çalışma sonucunda, *Kutadgu Bilig*'de otuz sekiz adet yönelim metaforu tespit edilmiş ve bu metaforların günümüzde de Türkçede varlığını sürdürdüğü ortaya konmuştur. Bu devamlılık, kültür ile metaforun ilişkili olduğunun bir göstergesi olarak nitelendirilmiştir.

¹ *Türkbilig* (29), 59-76.

² *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 69-76.
<https://doi.org/10.29000/rumelide.606070>

2.2.4. Eker, Özge (2020). Kutadgu Bilig’de Kanal Metafor¹

Bu çalışmada, *Kutadgu Bilig*’in 3846. beyitinde bulunan iletişimin niteliğini aktaran “ipek gönder-” ve “diken işle-” ifadelerinin kavramsallaşmasının metaforik olarak incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada Lakoff ve Johnson’ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* temel alınmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, “ipek gönder-” ifadesinin kanal metaforları açısından görünümü, MEKTUP DÜŞÜNCELERİN TAŞIYICISIDIR ve İPEK SÖZCÜĞÜ HÜKÜMDARIN OLUMLU DÜŞÜNCELERİNİN TAŞIYICISIDIR gibi şekillerle kavramsallaştırıldığına rastlanmıştır. “Diken işle-” ifadesinin kanal metaforlardaki görünümü ise MEKTUP ODGURMIŞ’IN OLUMSUZ DUYGULARI İÇİN TAŞIYICISIDIR ve DİKEN SÖZCÜĞÜ OLUMSUZ DÜŞÜNCELERİN TAŞIYICISIDIR şeklindedir.

Çalışmanın sonucunda, Türk kültüründe köklü bir geçmiş olan ipeğin zahmetli bir şekilde yapılması ve değerli bir nesne olarak kabul edilmesinden dolayı Kün Togdı’nın mektubunu bu değerli meta ile metaforlaştırdığı tespit edilmiştir.

2.2.5. Kaygusuz, Arzu (2020). Eski Türkçe Manihaist Uygur Edebiyatındaki Mecazi Dile Kısa Bir Bakış²

Bu çalışmada, Eski Türkçe Manihaist edebî metinlerde yer alan resimler ve metaforların incelenmesiyle, metafor olarak kullanılan kavramlar ve mecazlarla somutlaştırılan dinî terimlerin listelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın sonucunda, +IXg ekiyle oluşturulan metaforlar (örneğin: [äm]gäklig taloy: “acı denizi, keder denizi”) ve Mani için kullanılan “umut” ve “sığınak” gibi metaforik isimler elde edilmiştir.

¹ İpek Gönder- Diken İşle-. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK-LAD)*, 4(1), 108-119. <https://doi.org/10.30563/turklad.740058>

² *International Journal of Old Uyghur Studies*, 2(2), 121-136. <https://doi.org/10.46614/ijous.841101>

2.2.6. Koç, Aziz Tolga (2020). Maniheist Uygurca Metinlerde Bir Kavramsal Metafor Örneği¹

Bu çalışmada, Eski Uygur Türkçesinin Manihaist çevresine ait metinlerdeki kavramsal metaforların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* temel alınmıştır. Çalışmada, *aşa-*, *kedil-*, *katıl-* gibi fiillerin çok anlamlılıkları ve *üzüt* (ruh), *kılınç* (davranış), *buyanlık* (erdemli) gibi soyut kavramların metaforik kullanımları gösterilmiştir. Ayrıca, evrensel metafor sayılan *DÜŞÜNCE IŞIK KAYNAĞIDIR* kavramsal metaforunun Manihaist metinlerde bulunup bulunmadığı da araştırılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, metinlerde *yaruk* (ışık, aydınlık) kavramının, *bügü* (bilge) ve *biliglig* (bilgili, hikmetli) gibi kavramlarla ifade edildiği görülmüştür.

2.2.7. Özavşar, Resul (2021). Kutadgu Bilig'de Bilgi ile İlgili Kavramsal Metaforlar²

Bu çalışmada, *Kutadgu Bilig*'de *bilgi* sözcüğünün Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı*'na göre kavramsallaştırılması ve Karahanlı döneminde devleti yöneten ve toplumun hayatına yön veren bireylerin kavram dünyasında *bilginin* nasıl anlaşıldığının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın sonucunda, *bilgi* hedef alanı için meşale, ışık, göz, mühür, danışman, rehber, kalkan, silah, deniz, nehir, köstek, mal, inci, altın, giyecek, yiyecek, su, ilaç, koku, ateş, süs, süzek, ruh ve kardeş kaynak alanlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, *bilginin* yol gösterici, koruyucu, besleyici, tedavi edici ve olgunlaştırıcı bir nitelik taşıdığına inanıldığı sonucunda varılmıştır.

¹ *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* (15), 70-81.

<https://doi.org/10.46400/uygur.731457>

² *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(2), 409-427. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.944160>

2.2.8. Özavşar, Resul (2021). Kutadgu Bilig’de YE- Fiili ile İlgili Metaforik ve Metonimik İlişkiler¹

Bu çalışmada, *Kutadgu Bilig*’de ye- fiilinin diğer kavramlarla olan metaforik ve metonimik ilişkileri incelenmiştir. Metin tarama yoluyla elde edilen veriler, Lakoff ve Johnson’ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda, *Kutadgu Bilig*’de ye- fiiliyle ilgili **OLUMLU DUYGU ve DURUMLAR TATLI BİR YİYECEKTİR, OLUMSUZ DUYGU ve DURUMLAR ACI BİR YİYECEKTİR** kavramsal metaforlarına dayanan toplam 15 alt kavramsal metafor tespit edilmiştir. Ayrıca, eserde yer alan *bağrın ye-, etini ye-, özi ök etin ye-, başını ye-* gibi deyimlerde, kavramsal metafor yerine genellikle parça-bütün ve sebep-sonuç ilişkisine bağlı kavramsal metonimilerin bulunduğu ortaya konulmuştur.

2.2.9. Azılı, Kenan ve Koç, Aziz Tolga (2021). Kavramsal Metafor Örneği Olarak Ağır ve Eski Türkçede Bir Kavramsal Harita Denemesi²

Bu çalışmada, Lakoff ve Johnson’ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde *ağır* biçimbiriminin gramerleşme süreci ve Eski Türkçedeki kavramsal metaforik geçişler incelenmiş, formun içerdiği kavramlardan hareketle bir kavramsal harita modeli geliştirilmiştir. Araştırmada *ağır* biçimbiriminin kullanım örnekleri, gramerleşme süreci ile metaforik anlam genişlemeleri üzerinde detaylı bir inceleme yapılmıştır.

Araştırma sonucunda *ağır* biçimbiriminin Türk dili tarihi sürecindeki kaynak alanları şu şekilde listelenerek uğramış olduğu metaforik genişleme gözler önüne serilmiştir: Kök Türkçe:

¹ *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 21(1), 113-132.

<https://doi.org/10.32449/egetdid.817452>

² *Türkbilig*, 2021(41), 55-70.

DEĞERLİ; Maniheist Çevre: ÇOK, YÜKLÜ (hamile), SAYGI, GÜÇ, CİDDİ ve YOĞUN; Budist Çevre: ÇOK, YÜKLÜ, EZMEK, FETHETMEK, DEĞER, DEĞERLİ, PAHALI, SAYGI, SAYGILI, MUKADDES, GÜÇ, CİDDİ, YOĞUN, DERİN ve UYKU; İslami çevre: MİKTAR, DEĞER, DEĞERLİ, PAHALI, SAYGI, SAYGILI, MUKADDES, GÜÇ, CİDDİ, ENGEL, DERİN, UYKU ve YAVAŞ

2.2.10. Gümüş, İnan (2021). Türk Düşünce Sisteminde Çoban, Koyun ve Kurt Metaforlarının Soykütüksel Analizi: Eski Türk Yazıtlarından Eski Anadolu Türkçesine¹

Bu çalışmada, Türk edebiyatındaki çoban, koyun ve kurt metaforlarının siyasi bir figür olarak evrimi incelenmiş; bu metaforlara siyasi bir anlam yüklenme süreci, eski Türkçeden eski Anadolu Türkçesine kadar olan yazılı metinler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırmada, Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* esas alınmıştır.

Araştırma bulguları, Orhun yazıtlarında kurdun alplık, kahramanlık ve güç gibi kavramlarla; koyunun ise uysallık, tabiiyet ve boyun eğme bağlamında metaforlaştırıldığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Maniheist edebiyatında kurdun, *Oğuz Kağan Destanı*'ndaki yapıya benzer şekilde kılavuzluk özelliğiyle metaforlaştırıldığı belirlenmiştir. Erken dönem İslami eserlerden DLT'de ise kurt ve kuzunun ideal toplum düzeni bağlamında birlikte hareket etmeleri metaforu tespit edilmiştir. *Kutadgu Bilig* ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, çobanın ideal bir yönetici, koyunun ise tebaa olarak; kurdun ise zulümle ilişkilendirilen, sürüyü tehdit eden karşıt güç olarak temsil edildiği görülmektedir. Bu yapıda çoban ve koyunlar/sürü arasındaki ilişkinin sürekliliğini sağlayan temel öge adalettir. Adil bir çoban, zulmü ortadan kaldırarak sürüsünü selamete kavuşturabilecektir. Bu metaforik yapı, ideal bir yönetim anlayışını temsil etmektedir.

¹ *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(2), 1394-1414.
<https://doi.org/10.34083/akaded.937492>

2.2.11. Çelik, Nülüfer (2022). Dîvânu Lugâtî-t-Türk'te Aşk ve Sevgiliye Dair Kavramlarda Kullanılan Metaforik Unsurlar¹

Bu çalışmada, *Dîvânu Lugâtî-t-Türk*'te aşkı ve sevgiliyi betimleyen metaforik unsurlar, Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* temelinde analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda eserde şu kavramsal metaforlar tespit edilmiştir: DAĞ ZORLUKTUR; DAĞ DEVLET-TİR; CİĞER MERKEZDİR; CİĞER MAHZUNDUR; DUYGU SUDUR; GÖZYAŞI DUYGU COŞMASIDIR; GÖZ BARIYERDİR; ISI CANLI-LIKTIR; ISI YAŞAMDİR; ISI SEVGİDİR; AŞK TUZAKTIR; SEVGİLİ İLAÇTIR; SEVGİLİ TABİBTİR; AŞK BÜYÜDÜR; SEVGİLİ BÜYÜCÜDÜR; AŞK ÇİLEDİR. Metaforların oluşturulması ve çözümlemesi süreçlerinde kültürel belleğin etkisi dikkate alınarak yapılan değerlendirmelerde, aşk ve sevgiliye ilişkin bilişsel kodların Türk kültüründe köklü bir süreklilik gösterdiği ve bu kodların modern döneme kadar büyük ölçüde korunduğu sonucuna varılmıştır.

2.2.12. Gen Kaya, Sıla ve Abik, A. Deniz (2022). Kutadgu Bilig'de Su Metaforları²

Bu çalışmada, *Kutadgu Bilig*'deki su metaforları, Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* temel alınarak incelenmiştir. Araştırmada, su metaforunun hangi kavramları ifade etmek için kullanıldığı belirlenmiş ve Karahanlı dönemi Türklerinin suya verdiği önemin dildeki metaforik yansımaları ortaya çıkarılmıştır.

¹ Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (54), 287-300.

<https://doi.org/10.21563/sutad.1130523>

² Journal of Turkish Research Institute (74), 287-295.

<https://doi.org/10.54614/JTRI.2022.4566>

İnceleme sonucunda, eserde *suw* (su) sözcüğünün geçtiği 81 beyit tespit edilmiştir ve bu beyitlerin yaklaşık yarısında su sözcüğünün metaforik anlamlar taşıdığı belirlenmiştir. *Kutadgu Bilig*'de yer alan kavramsal su metaforları; İTİBAR SUDUR; GÜZEL SÖZ SUDUR; BİLGİ SUDUR; BEY SUDUR; ANLAYIŞ SUDUR; KANUN AKARSUDUR; MUTLULUK SUDUR; ŞÖHRET SUDUR; HAYAT KAPTAKİ SUDUR şeklinde sıralanmıştır. Bu metaforların çoğunda, suyun temizliği, berraklığı ve tatlılığı gibi özellikleri, bilgi, güzel söz, itibar ve anlayış gibi makbul kavramlara atıfta bulunmakta ve Türk kültüründe suya verilen değeri yansıtmaktadır. Ayrıca, beylerin nitelikleri ve kanunla ifade edilen doğru idare anlayışı, suyun arındırıcı ve canlandırıcı özellikleri üzerinden anlatılmaktadır. Çalışma, tüm bu yönleriyle suyun Türklerin düşünce dünyasında derin bir sembolik anlam taşıdığını ve kültürel olarak önemli bir metaforik araç olduğunu göstermektedir.

2.2.13. Aslan, Ezgi (2024). *Kutadgu Bilig*'de *Turur* Biçimbirimli Yapıların Edimbilimsel İşlevleri Üzerine¹

Bu çalışmanın amacı, *Kutadgu Bilig*'de yer alan *turur* biçimbirimli yapıların edimbilimsel işlevlerini değerlendirmektir.

Yapılan inceleme sonucunda, *turur* biçimbiriminin üç temel işlevi olduğu saptanmıştır. Bunlar sırasıyla: (i) bilgi iletimi, (ii) belirlilik ifadesi ve (iii) benzetme ya da metafor oluşturma işlevleridir. *Tururun* metafor kurma işlevi için şu örnekler verilmiştir: *til arslan turur* (DİL ARSLANDIR), *biligsiz karağu turur* (BİLGİSİZ İNSAN KÖRDÜR) *ayıtmaklık erkek turur* (SORMAK ERKEKTİR), *köyer ot turur küç/törü suv turur* (ZULÜM YANAR ATEŞTİR/KANUN SUDUR), *bu dünyâ içi bir tarığlağ turur*

¹ *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (40), 131-142.
<https://doi.org/10.29000/rumelide.1504059>

(BU DÜNYA BİR TARLADIR), *biligsizke uçmak turur bu ajun* (BİLGİSİZ İÇİN BU DÜNYA CENNETTİR). Çalışmada *turur* biçimbiriminin bu kullanımları, benzetmeden metafora geçiş sürecinin dilsel ve anlam bilimsel yönleriyle ilişkilendirilmiştir. Özellikle bu biçimbirimin, benzetme işlevinde somut ve soyut kavramlar arasında bağ kurarak anlam genişlemesine zemin hazırladığı, metafor işlevinde ise bu bağlantının derinleşerek daha soyut ve çağrışımsal bir anlam kazandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, *turur* biçimbiriminin dilin yaratıcı kullanımını destekleyen önemli bir araç olduğu ortaya konulmuştur.

2.2.14. Kuyma, Erol ve Koca, Selcen (2024). Türkçe Kuran Tercümelerinde Metaforik İfadeler ve Art Zamanlı Görünümleri¹

Bu çalışmada, farklı dönemlerde ve coğrafyalarda yapılan Türkçe Kuran tercümelerinde yer alan metaforların çevirileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmada, Kurandaki çeşitli türlerdeki metafor örnekleri belirlenmiş ve bu örnekler, tefsirlerden faydalanarak Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde analiz edilmiştir. Elde edilen metafor örneklerinin Karahanlı, Harezmi, Eski Anadolu ve Türkiye Türkçesinde yapılmış Kuran tercümelerindeki karşılıkları, art ve eş zamanlı yöntemlerle ele alınmıştır.

İnceleme sonucunda, tercümelerin Kuranın anlamını doğru bir şekilde aktarma ve metaforları açıkça ifade etme konusunda dikkatli bir yaklaşım sergiledikleri görülmüştür. Çoğunlukla, kaynak dildeki imajların hedef dilde yeniden üretilmesi için kelime bazında doğrudan çeviri tercih edilmiştir. Bununla birlikte, metaforların nasıl aktarılacağını özellikle Kuran tercümelerinin türünün belirlediği, tefsirler veya tefsirli Kuran tercümelerinde satır arası veya satır altı tercümelerde farklı olarak

¹ *Gazi Türkiyat* (34), 31-62. <https://doi.org/10.34189/gtd.34.003>

metaforların benzetme ilişkisinin açık bir şekilde belirtildiği ve anlamın daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ek açıklamalar yapıldığı saptanmıştır. Ayrıca, erken dönem Türkçe Kuran tercümelelerinde metaforlar, Türkçe kelimelerle karşılanırken, sonraki dönemlerde Arapça ya da Farsça karşılıklarının kullanımının arttığı belirlenmiştir.

2.3. ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ

2.3.1. Osmanova, Flora (2011). Azerbaycanca İstiareleşme Olayının Termin Oluşturma Fonksiyonları¹.

Bu çalışmada, Azerbaycan edebiyatında metaforun görünümü ve işlevleri incelenmektedir.

Metaforik kavramsallaşma, yazarın ifadesiyle istiareleşme, bu çalışmada hem bir süreç hem de bir olay olarak ele alınmış ve metaforun betimleyici ve bilişsel işlevleri olduğu açıklanmıştır. Araştırmada, Azerbaycan Türkçesindeki metaforlaşma olgusunun semantik paradigmaları kapsadığı ve sözcüklerin derininde meydana gelen anlamsal değişimlerle ilgili olduğu belirtilmiştir.

2.3.2. Akın, Cüneyt (2017). Kırgız Atasözlerinde Yönelim Metaforu Kullanımı²

Bu çalışmada, Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde Kırgız atasözlerinde yönelim metaforları incelenmiştir.

Araştırma sonunda, Kırgız Türkçesindeki atasözlerinde metaforik anlamların oluşturulmasında uzak-yakın, aşağı-yukarı, ileri-geri gibi yönelimlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, Kırgız Türkçesinde yönelim metaforlarının çok

¹ *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 4(8), 124-129

² *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* (44), 9-17.
<https://doi.org/10.24155/tdk.2017.29>

sayıda atasözünde görülmediği, ancak farklı yönelim türleriyle ortaya çıktığı belirlenmiştir. Tespit edilen yönelim metaforları arasında en yaygın olarak ön-arka metaforunun kullanıldığı gösterilmiştir.

2.3.3. Çakır, Muhammet Yasin (2020). Yeni Uygur Atasözlerinin Yönelim Metaforları Açısından İncelenmesi¹

Bu çalışmada, Yeni Uygur Türkçesindeki atasözlerinin yönelim metaforları açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmada, yönelim metaforlarının iletişim sırasında yön odaklı sözcüklerin kullanılmasıyla oluştuğu belirlenmiş ve Yeni Uygur atasözlerinde bu yönelimi sağlayan sözcükler sıralanmıştır. Bu sözcükler arasında *keyin* (arka), *aldi* (ön) ve *yuquri* (yukarı) gibi ifadeler yer almaktadır. Çalışmanın sonucunda, Uygur Türklerinin en çok *aldi* (ön), *keyin* (arka), *yéqin* (yakın) ve *yiraq* (uzak) yönelim metaforlarını kullandıkları tespit edilmiştir.

2.3.4. Gökçür, Engin (2020). Türkmen Türkçesinde Metafor Yoluyla Oluşturulan Birleşik Adlar²

Bu çalışmada, Türkmen Türkçesindeki birleşik adlarda bulunan metaforların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Birleşik adların incelenmesi sırasında, metaforik kavramsallaşmanın temelinde yatan Türklerin dünya görüşü, yaşam tarzı ve kültürel değerlerinin yansımaları belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonucunda, organ, sayı ve renk gibi günlük yaşamda en çok kullanılan temel kavramlarla oluşturulan adların, Türkmen Türkçesinde metaforla oluşturulan sözcüklerin büyük bir bölümünü oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, el sanatlarına bağlı kilim, halı, battaniye, başörtüsü ve giyim eşyaları gibi kavramların adlandırılmasında da metaforik kavramsallaştırmanın önemli bir rol oynadığı gösterilmiştir. Benzer bir

¹ *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* (15), 126-140.

<https://doi.org/10.46400/uygur.711188>

² *Mavi Atlas*, 8(2), 343-349. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.752065>

durumun hayvan, bitki, nesne ve yer adları için de geçerli olduğu ifade edilmiştir.

2.3.5. Erdem, Melek (2024). Mahtumkulu'nun Şiirlerinde Leff ü Neşr.¹

Bu çalışmada leff ü neşr sanatının Mahtumkulu'nun şiirlerindeki kullanımı incelenmiştir.

İnceleme sonucunda, Mahtumkulu'nun şiirlerinde zekâsı ve derin tasavvuf bilgisiyle pek çok söz sanatını leff ü neşr sanatı içinde yer verdiği tespit edilmiştir. Şairin şiirlerinde hem düzensiz hem de düzensiz leff ü neşr türlerinin kullanıldığı, aynı zamanda bu iki türün bir arada yer aldığı da sıklıkla görülmüştür. Leff bölümünde sıralanan kavramların, neşr bölümünde karşılıklarının örnekleme ya da açıklama yoluyla sunulduğu, bu süreçte metafor ve metonimlerin yoğun bir şekilde kullanılarak anlatımın daha canlı ve etkili hale getirildiği belirlenmiştir. Bu şekilde, şiir dilinin tüm incelikleri ustaca işlenmiş ve tasavvufi bilgilerle etik değerler ön plana çıkarılarak, şiirlerin kalıcı olması sağlanmıştır.

Mahtumkulu'nun şiirlerinde, metaforik ve metonimik kavramların yanı sıra, bir kavramın tek bir kelimeyle anlatılabileceği hâlde, birden fazla kelimeyle anlatılmasına dayanan dolaylamalı (perifrastik) kullanımlar da dikkat çekmektedir. Ayrıca, leff ü neşr sanatında kavramların cins ve tür ilişkisine dayalı hiponimik sıralamalar ve bütün-parça ilişkisine dayalı meronimik sıralamalar da yer almaktadır.

¹ *Folklor Akademik Dergisi* (Doğumunun 300. Yılında Mahtumkulu Firaki ve Türkmen Edebiyatı Özel Sayısı), 13-23. <https://doi.org/10.55666/folklor.1464979>

2.3.6. Ulusoy, Yusuf (2024). Çağdaş Uygur Deyimlerinde Yönelim Metaforlarının Kullanımı¹

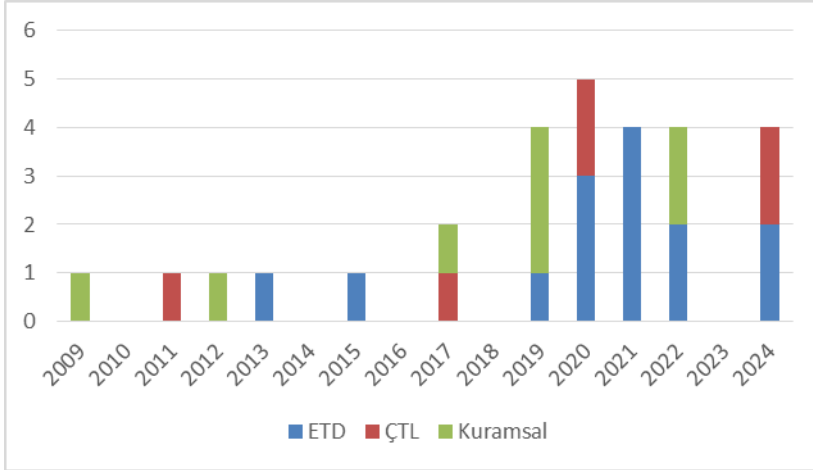
Bu çalışmada, Çağdaş Uygur Türkçesinde yönelim metaforu ile kurulan deyimler incelenmiştir. Araştırmada kullanılan veri *Uygur İdiyomlari Luğiti* ve *Uygur Tiliniñ İzahlıq Luğiti* sözlüklerinde yer alan deyimlerin taranmasıyla elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda, Uygur Türkçesindeki deyimlerde yönler (aşağı-yukarı, uzak-yakın, ön-arka gibi) metaforik anlamlar yüklendiği belirlenmiştir. Özellikle yukarı-aşağı yönelimli metaforların yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, mutluluğun yukarıda bulunması gibi fiziksel ve kültürel deneyimlerle ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte, bazı deyimlerde genel eğilimin aksine yukarı yönelimli metaforların olumsuz anlamlar taşıdığı da tespit edilmiştir. Ayrıca, deyimlerde yakınlık ve uzaklık metaforlarının değer algısıyla bağlantılı olduğu belirlenmiştir; yakındaki şeylerin genellikle değerli, uzak-takilerin ise daha az değerli olduğu tespit edilmiştir. Ön ve arka yönelimlerinde ise ön kavramının anlaşılabilirliği, arka kavramının ise belirsizliği ifade ettiği görülmüştür. Uygur Türkçesinde yönelim metaforlarının yanında ontolojik özelliklerin de kullanıldığı, yön kavramlarının deyimlerde hem kültürel hem de fiziksel deneyimlere dayalı anlamlar taşıdığı belirlenmiştir.

¹ *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* (23), 1-8.
<https://doi.org/10.46400/uygur.1419036>

3. SONUÇ

Bu çalışmada *Dergipark Akademik* veritabanında yer alan metafor konulu kuramsal çalışmalar, eski Türk dili ve çağdaş Türk lehçeleri alanındaki makaleler incelenmiştir. Araştırma sonucunda kuramsal konulardan, 8 eski Türk dilinden 14, çağdaş Türk lehçelerinden 6, olmak üzere toplam 28 makaleye ulaşılmıştır. Araştırmada Türkoloji alanında kuramsal ilk çalışmalar 2009 yılında başlamasına rağmen uygulamalı çalışmaların daha sonraki yıllarda yapıldığı, özellikle çağdaş Türk lehçelerinden az sayıda çalışma olduğu görülmüştür (Şekil 1).

Şekil 1. Metafor konulu makalelerin alanlarına ve basım yıllarına göre dağılımı

İncelenen makalelerin 20 farklı dergide yayınlandığı belirlenmiştir. Bu konuda birden fazla makale yayımlayan dergiler sırasıyla şunlardır: *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (4), *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* (4), *Türkbilig* (3).

Makalelerin %71'i erkek yazarlar tarafından yazılmıştır. Alanlara göre değerlendirildiğinde kuramsal çalışmaların tamamının erkek yazarlar tarafından; eski Türkçe alanındaki yazıların

%58'inin, çağdaş Türk lehçeleri alanındaki yazıların ise %67'sinin erkek yazarlar tarafından yazıldığı görülmektedir. Makalelerin sadece %18'i birden fazla yazar tarafından yazılmıştır. Kadın ve erkek yazarların birlikte yazdıkları makale sayısı 1'dir.

Makale yazarlarının yaşadıkları şehirlere göre sıklık sıralaması şu şekildedir: Kuramsal çalışmaların yazarlarının çoğunluğu İstanbul'da, eski Türk dili üzerine çalışanlar Eskişehir ve Osmaniye'de, çağdaş Türk lehçeleri üzerine çalışanlar ise Ankara'da yoğunlaşmıştır.

Yazarların akademik unvanları açısından yapılan değerlendirilmede, %43'ünün doktora unvanına sahip olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Makale yazarlarının unvanları

Unvanlar	Kuramsal Çalışmalar	ETD	ÇTL	Toplam
Prof. Dr.	-	2	1	3
Doç. Dr.	1	1	1	3
Dr. Öğretim Üyesi	1	7	1	9
Dr.	1	2	-	3
Öğretim görevlisi	-	2	-	2
Araştırma Gör.	1	-	1	2
Okutman	1			1
Doktora öğrencisi	1	3	1	5
Lisans öğrencisi	-	-	-	-
Unvansız	1	-	1	2

İçerik açısından yapılan değerlendirmelerde makalelerin büyük çoğunluğunda metafor kavramının, Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde incelendiği saptanmıştır. Bununla birlikte makalelerin pek çoğunda kullanılan yöntemle ilgili bir bilgi verilmediği tespit edilmiştir.

Kuramsal çalışmalarda, başta *Kavramsal Metafor Teorisi* olmak üzere metafor teorileri tanıtılmış ve istiare kavramıyla karşılaştırılarak metafor kavramının sınırları çizilmeye çalışılmıştır. Eski Türk dilindeki çalışmalarda belirli kavram alanlarının metaforik temsillerini inceleyen çalışmalar ağırlıktadır. Çağdaş Türk lehçeleri alanında Yeni Uygur (2), Türkmen (2), Azerbaycan (1), Kırgız (1) Türkçesi üzerine çalışma yapılmıştır. Bunlar arasında özellikle atasözlerindeki yönelim metaforları üzerine yapılan çalışmalar yoğunluktadır.

Makale incelemelerinde özellikle özet bölümlerinin çoğunlukla konu, amaç, yöntem ve sonuç basamaklarını tam olarak içermediği görülmüştür. Bu durum çalışmaların yazarlarının ağırlıklı olarak lisans üstü öğrencilerinin olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte dergi sayılarının artmasına paralel olarak giderek zenginleşen alan yazınının takibini kolaylaştıran başlıca unsurlardan birinin makalelerin özet bölümü olduğu göz önüne alınarak özet yazımına özel bir hassasiyet gösterilmesi gerektiği ortadadır.

KAYNAKÇA

Bachelard, G. (1996). *Mekânın poetikası* (A. Derman, Çev.). Kesit Yayıncılık.

Lakoff, G., ve Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.

Davidson, D. (1978). What metaphors mean. *The Journal of Philosophy*, 75(6), 307-319.
<https://doi.org/10.2307/2024533>

Dergipark Akademik. (y.y.). *Dergipark*. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/>. Erişim tarihi: 19 Aralık 2024.

METAFOR KONULU MAKALELERİN AÇIKLAMALI KAYNAKÇASI (3): TÜRK HALK BİLİMİ

Şahru PİLTEN-UFUK¹

Shejauddin TASHMURAD²

1. GİRİŞ

Metafor, Antik Yunan'dan günümüze kadar önemli bir çalışma konusu olmuştur. Aristoteles, metaforu yaratıcı düşüncenin bir ürünü ve etkili bir retorik aracı olarak tanımlamıştır. Ancak 20. yüzyılda George Lakoff ve Mark Johnson, *Metaphors We Live By* (1980) adlı eserlerinde, metaforu yalnızca dilsel bir süsleme değil, düşüncüyü ve dünyayı anlama biçimlerini şekillendiren temel bir kavram olarak sunmuşlardır. Bu kavramsal değişim, metaforu çok sayıda disiplinde, özellikle dilbilim ve edebiyatın ötesinde, toplumsal değerler ve düşünce süreçlerini incelemek için bir araç hâline getirmiştir.

Bu çalışma, Türkçe alanyazınında, Türkolojinin farklı disiplinlerde yazılmış metafor konulu makaleleri bir araya getirerek açıklamalı bibliyografyalarını hazırlamayı amaçlayan bir yazı dizisinin *Türk halk bilimi* üzerine yapılmış makaleleri ele alan üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Çalışma, *Dergipark Akademik* veritabanında Türk halk bilimi, alanında yayımlanan Türkçe makalelerle sınırlıdır. İncelencek makaleler, *Dergipark*'ın gelişmiş arama sisteminde yapılan anahtar kelime sorgulamasıyla belirlenmiştir. Bu sorgulamada, metafor kavramının

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sakarya, Türkiye, sspilten@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5548-508X

² Doktora öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Sakarya, Türkiye, shejauddin.tasmurad@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0057-1906

Türkçedeki çeşitli karşılıkları dikkate alınarak İngilizce *metaphor* terimi kullanılmıştır. Sorgu sonucunda listelenen 1.178 makale, içerik ve yazım dili bakımından incelenmiş ve çalışmaya dâhil edilecek olanlar seçilmiştir. Sınıflandırmada, yalnızca araştırma nesnesi değil, aynı zamanda çalışmanın odağı da göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede örneğin *Dede Korkut Kitabı*'ndaki yer alan atasözlerindeki metaforların incelendiği bir makale Türk halk bilimi sınıflandırmasına dâhil edilerek çalışma kapsamına alınırken, Türk atasözlerindeki söz metaforlarının incelendiği bir makale yeni Türk dili sahasında olduğu gerekçesiyle incelemeye alınmamıştır.

Çalışmada ulaşılabildiği kadarıyla makalelerin DOI numaralarına yer verilmiştir.

2. MAKALELERİN AÇIKLAMALI KAYNAKÇASI

2.1. Akın, Cüneyt (2015). Dede Korkut'ta Yer Alan Atasözlerinde Metaforların İşleyişi¹

Bu çalışmada, Dede Korkut eserinde yer alan atasözlerinin metaforik kullanımı incelenmektedir. Çalışma kapsamında, Dede Korkut'taki atasözleri Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde ele alınmış ve elde edilen bulgular yapısal, ontolojik ve yönelim metaforları temelinde sınıflandırılmıştır.

Sonuç olarak, Dede Korkut'ta yalnızca ontolojik metaforların kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, atasözlerinin daha çok varlık düzeyinde; yani, dış dünyaya dair deneyimlerin bir sonucu olarak şekillendiğini göstermektedir.

¹ *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(2), 105-109.
<https://doi.org/10.13062/tdid.2015215344>

2.2. Çek, Songül (2015). Türk Halk Ninnilerinde Kadın Diline Ait Metaforlar Üzerine Bir Değerlendirme¹

Bu çalışmada, kadın dilindeki metaforların tespit edilmesi için sözlü edebiyatın ürünlerinden olan ninnilerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, kadının açıkça ifade etmediği / edemediği duyguların metaforlar ve benzetmelerle ninnilere yansıtıldığı dile getirilerek ninnilerin metaforik ve metonomik unsurlardan zengin olduğu açıklanmaktadır.

Çalışmanın sonucunda, annelerin gelecek beklentilerini ve isteklerini anlatan ninnilerde yönelim metaforlarından sıklıkla yararlanıldığı tespit edilmiştir. Hem kültürel yapıda, hem de kadın için yaşadığı koşulların daha iyi olacağına dair bir beklenti içeren “gelecek” kavramının “ileri” kavramıyla bütünleştiği görülmüştür. Metaforik kavramlaştırma ile yapılan somutlaştırmanın örneği olarak ninnilerde bebeklerin gonca, gül, ay, altın ve inci olarak nitelendirildiği görülmüştür.

2.3. İçel, Hatice (2016). Niğde Atasözlerinde Metafor ve Kullanımı²

Bu çalışmada, yazılı kaynaklardan taranan Niğde Atasözlerindeki metaforların tespit ve tasnifi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın sonucunda, Niğde atasözlerinde en çok ontolojik metaforların bulunduğu ve somutlaştırma şeklinde kaynak alanın hayvanlardan, bitkilerden ve doğadaki diğer varlıklardan oluştuğu tespit edilmiştir.

¹ *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(2).
<https://doi.org/10.7884/teke.437>

² *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (36), 75-83.
<https://doi.org/10.21563/sutad.187082>

2.4. Yıldırım, Ali (2017). Türkü Sözlerindeki Metaforik Anlatım¹

Bu çalışmada, türkü sözlerindeki ölüm, varlık/hayat ve aşkla ilgili metaforlar incelenmektedir. Hem anonim hem de söyleyeni belli olan türkülerde metaforik kurguların yer aldığı, ancak söyleyeni bilinen türkülerde metaforik unsurların daha yoğun kullanıldığı ifade edilmektedir.

Çalışmanın sonucunda, türküler yüzlerce yıllık kültürel birikimlerin yansımaları olarak nitelendirilmiş ve toplumun irfanını, felsefesini, hayata bakışını ve hayatı algılama biçimini yansıttığı açıklanmıştır.

2.5. Toprak, Funda (2018). Yunus Emre’de Ticaret ile İlgili Metaforlar²

Bu çalışmada, Yunus Emre’nin Divanı’nda kullandığı ticaret kavram alanına ilişkin metaforların tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın sonucunda, Yunus Emre’nin şiirlerinde pazar, satıcı ve iflas eden tüccar gibi kavramları kullandığı ve metaforik olarak bu kavramlarla cennet, cehennem, bu dünya, öbür dünya gibi kavramlara işaret ettiği açıklanmıştır.

2.6. Görkem, Betül (2021). Türkülerde ‘Evlilik Geçiş Dönemi’ Metaforu Olarak ‘Köprü’³

Bu çalışmada, kına gecesi türkülerinde yer alan "köprü" sözcüğüne yüklenen metaforik anlamlar, Lakoff ve Johnson’ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* ışığında incelenmiştir. Araştırma kapsamında, türkülerden seçilen örnekler bağlamlarıyla

¹ *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5(13), 71-82.

<https://doi.org/10.31126/akrajournal.325577>

² *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 6(4), 197-204.

<https://doi.org/10.18298/ijlet.3206>

³ *Journal of Turkish Language and Literature*, 61(2), 631-646.

<https://doi.org/10.26650/TUDED2021-993029>

birlikte detaylı bir şekilde değerlendirilmiş ve her bir örneğin içerdiği metaforik yapılar analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular, “köprü” metaforunun yalnızca fiziksel bir yapıyı değil, aynı zamanda evlilikteki geçiş ve dönüşüm süreçlerini sembolize eden önemli bir kavramsal araç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu metafor, iki ayrı dünya veya durum arasında bir bağlantı kurma işlevi görürken, aynı zamanda evlilik kurumunun zorlukları ve dönüşüm süreçlerine dair anlamlar taşımaktadır. Çalışma, bağlamın, kavramsal metaforların anlamlandırılmasındaki belirleyici rolünü de vurgulamaktadır.

2.7. Şenödeyicisi, Sultan (2021). Türk Geleneğinde Oya Adlandırmalarının Kavramsal Metafor ve Göstergebilim Açısından İncelenmesi¹

Bu çalışma, Lakoff ve Johnson’un (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* ve Ogden ile Richards’ın (1923) *anlam üçgeni* çerçevesinde oya adlandırmalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, oyalar kavramsal alan ve hedef alan arasındaki kavramsal haritalama yoluyla açıklanmış; adlandırmalarda yer alan metaforlar ise göstergebilimsel analizle ele alınmıştır.

Çalışmada oya adlandırmalarında NİKÂH PAŞA MÜHÜRÜ OYASIDIR, GELİN KAYNANA ARASINDAKİ SOĞUKLUK MEZAR TAŞI OYASIDIR, GELİNİN ÜZÜNTÜSÜ BİBER OYASIDIR, GEÇİMSİZ KADIN ZİLLİ MAŞA OYASIDIR, KADER ÇARKIFELEK OYASIDIR, KAYINVALİDE DİLİ ÇAKIR DİKENİ OYASIDIR, AİLE BİRLİKTELİĞİ SARMAŞIK OYADIR, IZDIRAP KIZILCIK OYASIDIR, UZUN ÖMÜR ÇINAR YAPRAĞI OYASIDIR, DOĞUM, GENÇLİK ve ÜMİT PORTAKAL ÇİÇEĞİ OYASIDIR kavramsal metaforlarının varlığı tespit edilmiştir. Anlam üçgeni temelinde yapılan analiz-

¹ *Gazi Türkiyat* (29), 165-178.

ler, kişinin zihnindeki kavram ile dış dünyadaki varlık veya deneyim arasında yeterli nedensel bağ kurularak hedef ve kaynak alanların uyumunu göstermektedir.

2.8. Erkınay Tamtamiş, Hadra Kübra (2021). Yunus Emre'nin Fiillerinde Metafor¹

Bu çalışmada, *Yunus Emre Divanı*'ndaki fiillerin metaforlar aracılığıyla kazandığı mecaz anlamlar incelenmiştir. Genel tarama modeli kullanılarak yapılan araştırmada, Divan'da yer alan basit ve türemiş Türkçe fiillerden anlam genişlemesi yoluyla yeni metaforik anlamlar kazananlar seçilmiştir. Çeşitli aktarmalar yoluyla çok anlamlı hale gelen bu fiillerin yeni metaforik anlamları, metinde bağlamlarıyla birlikte ortaya konmuştur.

Araştırmanın sonunda, incelenen 83 fiilden büyük çoğunluğunun dizinlerde ve tarihî sözlüklerde yer almadığı tespit edilen 100'den fazla metaforik anlam kazandığı belirlenmiştir. Bu anlamlar, Divan'daki fiillerin dilsel yapılarında önemli bir zenginlik oluşturmuş ve Yunus Emre'nin öğretisinin geniş bir perspektifte anlaşılmasını sağlamıştır. Ayrıca, bu fiillerin kullanımı, sadece dilsel değil, aynı zamanda kültürel ve düşünsel bir bağlamda da derinlemesine bir anlam arayışının yansıması olarak değerlendirilebilir.

2.9. Sazak, Şerife (2021). Risâletü'n-Nushiyye'de Su Metaforu²

Bu çalışmada, Yunus Emre'nin *Risâletü'n-Nushiyye* adlı eserinde su metaforunun yer aldığı beyitler Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma kapsamında, su metaforunun geçtiği 8 beyit

¹ *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33-47.

<https://doi.org/10.33171/dtcfjournal.2021.61.3.3>

² *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (6), 259-267.

<https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1023845>

tespit edilmiş ve bu beyitlerde yer alan metaforik ifadeler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

İnceleme sonucunda, suyun hem somut bir unsur hem de derin manevi anlamlar taşıyan bir kavram olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu bağlamda, beyitlerde OLUMLU İNSANİ ÖZELLİKLER SUDUR, ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK IRMAKTIR, DEĞERLİ KİŞİLER DENİZDİR, HAYAT DALGALI BİR DENİZDİR, KİN VE DEDİ-KODU DENİZ SUYUDUR, İBADET SUDUR, kavramsal metaforlarının kullanıldığı belirlenmiştir. Bu metaforlar, Yunus Emre'nin öğretisinde suyun hayatın farklı yönlerini yansıtan çok katmanlı bir sembol olarak işlev gördüğünü ve insan yaşamına dair çeşitli dersler verdiğini ortaya koymaktadır.

2.10. Saygılı Savaş, Yeliz ve Çakır, Muhammet Yasin (2021). Dua (Alkış) ve Beddualardaki (Kargış) Yönelim Metaforları Üzerine Bir İnceleme¹

Bu araştırma, dua ve beddualar içerisinde bulunan yönelim metaforlarını kültürel temellendirmeler çerçevesinde incelemektedir. Çalışma, Lakoff ve Johnson'un (1980) *Kavramsal Metafor Kuramına* dayanmaktadır.

Araştırmada, 390 yönelim metaforu tespit edilerek; (i) metaforik olarak anlamı ve söylemi aynı yönlü dua ve beddualar ve (ii) metaforik olarak anlamı ve söylemi iki yönlü dua ve beddualar olmak üzere iki ana bölümde sınıflandırılmıştır. Her iki bölümde tespit edilen kavramsal metaforlar şunlardır: AÇIK OLAN ÖNDEDİR/GİZLİ OLAN ARKADADIR; DEĞERLİ OLAN YAKINDADIR/DAHA AZ DEĞERLİ OLAN UZAKTADIR; GÜZEL OLAN ÖNDEDİR/KÖTÜ OLAN ARKADADIR; İYİ DURUMDA OLAN ÇIKAR/KÖTÜ DURUMDA OLAN

¹ *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(35), 852-872.
<https://doi.org/10.12981/mahder.928070>

DÜŞER, BATAR; İYİ DURUMDA OLAN YUKARIDADIR, ÜSTTEDİR/KÖTÜ DURUMDA OLAN AŞAĞIDADIR, ALTTADIR; İYİ OLAN BERİDİR/KÖTÜ OLAN ÖTEDİR; KONTROL YUKARIDADIR, ÜSTTEDİR/KONTROLE MARUZ KALAN AŞAĞIDADIR, ALTTADIR; KÖTÜ DURUMDA OLAN DÜŞER/İYİ DURUMDA OLAN ÇIKAR; ÖNEMSENEN İÇTİR/ÖNEMSENMEYEN DIŞTIR; ÖNEMSENEN ÖNDEDİR/ÖNEMSENMEYEN ARKADADIR; TERCİH EDİLEN GENİŞTİR/TERCİH EDİLMEYEN DARDIR; TERCİH EDİLEN İÇTİR/TERCİH EDİLMEYEN DIŞTIR; TERCİH EDİLEN SAĞDIR/TERCİH EDİLMEYEN SOLDUR; TERCİH EDİLEN YAKINDADIR/TERCİH EDİLMEYEN UZAKTADIR; ZENGİN OLAN GENİŞTİR/FAKİR OLAN DARDIR.

Araştırma sonucunda, bedduaların dualardan daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Yönelim metaforlarında kullanılan 3 fiil (*çık-*, *düş-*, *bat-*), 26 isim (*baş*, *üst*, *üzeri*, *gök*, *yüksek*, *yukarı*, *alt*, *aşağı*, *dip*, *yer*, *ileri*, *geri*, *geniş*, *dar*, *ön*, *arka*, *art*, *iç*, *dışarı*, *uzak/ırak*, *öte*, *beri*, *yan*, *sol*, *sağ*) olduğu tespit edilmiştir. *bat-*, *aşağı*, *dip*, *ileri*, *dar*, *art*, *dışarı*, *öte*, *sol* kelimeleri yönelim metaforları içerisinde hep olumsuz anlamda kullanılırken; *baş*, *üzeri*, *yüksek*, *gök*, *yukarı*, *geri*, *geniş*, *iç*, *beri*, *yan* kelimeleri hep olumlu yönde kullanılmıştır.

2.11. Kuyma, Erol (2021). Bilmecelelerde Metaforik Dil Üzerine¹

Bu çalışmada, konularına göre sınıflandırılmış bilmece örnekleri incelenerek bilmecelelerdeki metaforik yapıların tespiti amaçlanmıştır. İnceleme, Lakoff ve Johnson'un (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Araştır-

¹ *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (23), 607-621.
<https://doi.org/10.29000/rumelide.949502>

mada, öznesi ile cevabı arasında imaj şemaya dayalı bir yapılandırma barındıran 20 bilmece seçilmiş ve bu bilmeceler (i) tabiat, (ii) bitkiler, (iii) hayvanlar, (iv) insanlar, (v) eşyalar ve araç-gereçler, (vi) soyut kavramlar olmak üzere alt başlıklarda sınıflandırılmıştır.

Araştırma bulguları, bilmecelerin soru kısmı ile cevap kısmı arasında kavramsal düzeyde gerçekleşen aktarımların, bireysel ve toplumsal deneyimleri yansıtan metaforik yapıları ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, bilmecelerde soru kısmı kaynak alan, cevap kısmı hedef alan olarak işlev görmektedir. İki alan arasında gerçekleşen ontolojik ve epistemik uygunluk, bilmecenin cevabı ile öznesi arasındaki eşleşmelerle sağlanmaktadır. Çalışma, bilmecelerin yalnızca eğlence unsuru olmadığını, aynı zamanda toplumsal deneyimlerin ve zihinsel kavrayışların aktarımında önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

2.12. Demirkaya, Barış ve Gemici, Halil İbrahim (2022). Âşık Mustafa Kurbanoglu'nun Aşk Şiirlerinin Kavramsal Metafor Teorisi Işığında Değerlendirilmesi¹

Bu makale, Kars âşıklık geleneğinin 21. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden biri olan Âşık Mustafa Kurbanoglu'nun aşk şiirlerini ele almakta ve bu şiirlerde yer alan aşk metaforlarını Lakoff ve Johnson'un (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde incelemektedir. Çalışmada, şairin aşk konulu şiirlerinde metaforları tespit etmek amacıyla Pragglejaz Group (2007) tarafından geliştirilen *Metafor Belirleme Yöntemi* uygulanmıştır. Araştırmanın materyalini oluşturan 193 şiir, Âşık Mustafa Kurbanoglu ile yapılan birebir görüşmeler, alan gözlemleri ve elektronik kaynaklardan yapılan taramalar sonucunda derlenmiştir.

¹ *Kültür Araştırmaları Dergisi* (15), 1-29. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1160707>

İnceleme sonucunda tespit edilen şiirler arasında 27'sinin aşk konulu olduğu görülmüş ve bunların içinde 31 adet aşk metaforuna rastlanmıştır. AŞK ATEŞTİR; AŞK DOĞAL BİR GÜÇTÜR, AŞK HASTALIKTIR; AŞK BİR BESİNDİR/GIDADIR; AŞK KAPTIR; AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR; AŞK AVCILIKTIR; AŞK YOLCULUKTUR; AŞK ACIDIR, İŞKENCEDİR, ÇİLE ÇEKMEKTİR; AŞKIN NESNESİ DEĞERLİ BİR ŞEYDİR; AŞK AŞAĞIDADIR; AŞK DELİLİKTİR; AŞK IŞIKTIR. Kullanım sayılarına bakıldığında en çok “aşk ateştir” metaforunun kullanıldığı belirlenmiştir.

2.13. Emen, Huriye (2022). Tasavvuf ve Tarikatlarda Güzel Koku: Osmanlılarda Tasavvufi ve Dini Mekânlarda Güzel Koku Kullanımına Dair Değerlendirme¹

Bu çalışmada, tasavvuf ve tarikatlarda "güzel koku" kavramı metaforik ve maddi boyutlarıyla ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde, çeşitli tarikatlar ve din büyükleri açısından güzel koku ve çiçeklerin sembolik ve kültürel değerleri incelenmiştir. İkinci bölümde ise Osmanlı döneminde dini ve tasavvufi mekânlarda buhur kullanımı üzerinde durulmuştur.

Araştırma sonucunda, İslâm kültüründe güzel kokunun önemli bir yer edinmesinin, Hz. Muhammed'in güzel kokuyu temizliğin tamamlayıcı bir unsuru olarak görmesiyle ilişkili olduğu ve bu anlayışın, hem bireylerin hem de mekânların temizliğinin yanı sıra güzel kokmasının da önem kazanarak temizlik kültürünün bir parçası hâline geldiği belirlenmiştir. İslamiyet'in ilerleyen dönemlerinde ise güzel kokuya farklı anlamlar yüklendiği; tasavvuf ve tarikatlarda kokunun, sembol dilinin bir aracı hâline geldiği tespit edilmiştir.

¹ *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 101 (Mart), 441-456.
<https://doi.org/10.34189/hbv.101.004>

2.14. Kızılar, Hamdi ve Öksüzoğlu, Şerife (2023). Mevlânâ ve Yûnus Emre Düşüncesinde Dert Kavramı Bağlamında Metaforik Anlatım¹

Bu çalışma, Mevlânâ ve Yûnus Emre'nin eserlerinde dert kavramını metaforik bir dil kullanarak nasıl ele aldıklarını ve bu kavramın hem metafizik hem de gündelik hayat bağlamında nasıl anlam kazandığını incelemektedir. Her iki sûfiye göre dert, insanın Yaratıcı'ya olan özlemi ve aşktan kaynaklanan derin duyguları ifade eden bir metafordur. Bu kavram, kişinin kendini tanıması, nefsinin kötülüklerden arındırması ve olgunlaşması için bir rehber olarak görülmüştür. Dert, insanın varoluşsal değeri ve dünyalık sıkıntılar ile Allah'a yönelme sürecindeki rolü açısından çift yönlü bir anlam taşımaktadır.

Mevlânâ, bu kavrama Yûnus Emre'ye göre daha geniş bir yer ayırmış ve dertlerin insanın içsel gelişimine katkısını daha kapsamlı bir şekilde işlemiştir. Her iki sûfi, dilin metaforik gücünden yararlanarak aşk, acı, hakikat ve dert gibi soyut kavramları ifade etmiş, bu kavramları insanın aşkın gelişim kapasitesini besleyen ve anlam dünyasını genişleten unsurlar olarak değerlendirmiştir. Tasavvuf düşüncesinde dert, yalnızca gündelik sıkıntıları değil, insanın Allah'a olan aşkını ve hakikat arayışındaki derin içsel yolculuğunu simgelemektedir. Bu bağlamda, "Allah derdini artırsın" gibi ifadeler, dışarıdan beddua gibi görünse de hakikatte insanın aşkın bilince ulaşması için yapılan hayır dualardır. Tüm bu kullanımlar, tasavvufta metaforların ve mecazların, Allah ve insan ilişkileri, dert, acı, aşk gibi soyut kavramlar üzerinde düşünme ve konuşma süreçlerinin derinliğini bilişsel açıdan desteklemek amacıyla güçlü bir anlatım aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

¹ *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Temmuz), 287-314.
<https://doi.org/10.32711/tiad.1277844>

2.15. Sayar, Elif (2023). Masallarda Soyut Anlam Dünyasının Tespiti İçin Bir Metafor: “Kabuk”¹

Bu çalışmada, “kabuk” metaforundan hareketle masallardaki soyut anlam dünyası incelenmiştir. *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Uyuyan Güzel*, *Külkedisi* ve *Pamuk Prenses* masallarına odaklanılarak, bu metinlerde kullanılan malzemelerin seçimi ve bu malzemelerin öznenin inşasında hangi ideolojilere hizmet ettiği incelenmiştir. Bu çerçevede, masallarda “kabuk”u oluşturan unsurlar kavramsal bir okumaya tabi tutulmuş, bu unsurların yeni anlamları, tanımları ve güncel söylemler içindeki yerleri belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda, kadın kahramanların olgunlaşma süreçlerinin “kabuk” metaforu aracılığıyla ifade edildiği tespit edilmiştir. İncelenen dört masalda, “kabuk” metaforunun imgeler aracılığıyla somutlaştığı gözlemlenmiştir. Ortak bir çıkarım olarak, *Kırmızı Başlıklı Kız*’daki “kırmızı başlık”, *Pamuk Prenses*’teki “ayna” ve “cam tabut”, *Külkedisi*’ndeki “cam ayakkabılar” ve *Uyuyan Güzel*’deki “uyku ve dikenli çalılar” gibi unsurlar, üstlerini kaplayarak koruyan bir yapı sergilemekte ve bu metafor, ataerkil toplum düzeninde kadının dönüşümünü simgeleyen imgelerle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca çalışmada, “kabuk” metaforunun masallar dışında da bir “kılıf” olarak değerlendirilme potansiyeline sahip olduğu fikri vurgulanmıştır.

2.16. Tunç, Gökhan (2023). “Ansızın Kalpte Uyanan: Âşık Veysel’in Şiirlerinde Kalbin Belleği”²

Bu çalışma, Türk halk şiirinin önde gelen isimlerinden Âşık Veysel’in şiirlerinde, “kalbin belleği” kavramsallaştırmasıyla özgün bir bellek anlayışı sunduğunu ortaya koymayı amaç-

¹ *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(41), 174-185.

<https://doi.org/10.12981/mahder.1248590>

² *Milli Folklor*, 18(138), 75-84, <https://doi.org/10.58242/millifolklor.1090689>

lamaktadır. Çalışmada Lakoff ve Johnson’ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* temel alınmıştır.

Bu amaca binaen öncelikle bellek ve kalbin belleği kavramları tartışılarak kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Ardından Âşık Veysel’in şiirlerinden örnekler sunularak kalbin, geçmişe dair hatıraları ve duyguları depolayan bir bellek metaforu olarak konumlandığı düşüncesi ispatlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada, Âşık Veysel’in şiirlerindeki HATIRLAMAK UYANMAKTIR ve HATIRLAMAK YAŞAMDİR kavramsal metaforlarının, hatırlayarak yaşatma sürecinin bellekte değil, kalpte gerçekleştiğini vurguladığı savunulmuştur. Bu bağlamda, kalbin; geçmiş imgeleri ve hayalleri muhafaza etme, hatırlayarak yaşatma gibi belleğin temel işlevlerini üstlenmesiyle bir bellek metaforu olarak konumlandırıldığı iddia edilmiştir.

2.17. Yıldırılmış, Fatma (2023). Atasözlerinde Halk Bilimi Unsurlarına Bağlı Hayvan Metaforunun İncelenmesi¹

Bu çalışmada, atasözlerindeki halk bilimi unsurlarına dayalı hayvan metaforlarının incelenmesi ve sınıflandırılması amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, öncelikle Türk atasözleri “doküman incelenmesi” yöntemiyle sistematik bir şekilde taranmış, halkbilimsel unsurlar içeren ve hayvan sembollerini barındıran atasözleri kaynaklardan derlenmiştir. Derlenen atasözleri, nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak tematik bir yapıya oturtulmuş ve (i) geçiş dönemleri, (ii) gündelik inanmalar, (iii) halk takvimi, (iv) halk hekimliği ve (v) diğer halkbilimi unsurları olmak üzere beş temel sınıfa ayrılmıştır. Ardından her bir sınıf “kategorisel analiz” yöntemiyle derinlemesine incelenmiş, atasözlerinin anlam katmanları ve folklorik değerleri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

¹ *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (Özel Sayı 1) (Cumhuriyetin 100. Yılı-na), 492-510. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1353486>

2.18. Kaval, Musa (2024). Dede Korkut'un Boğaç Han Destanı'nda Geçen Metaforların Dini-Tasavvufi Tahlili¹

Bu çalışmada, *Dede Korkut Kitabı*'ndaki *Boğaç Han Destanı*'nda yer alan dini ve tasavvufi metaforlar incelenmiştir.

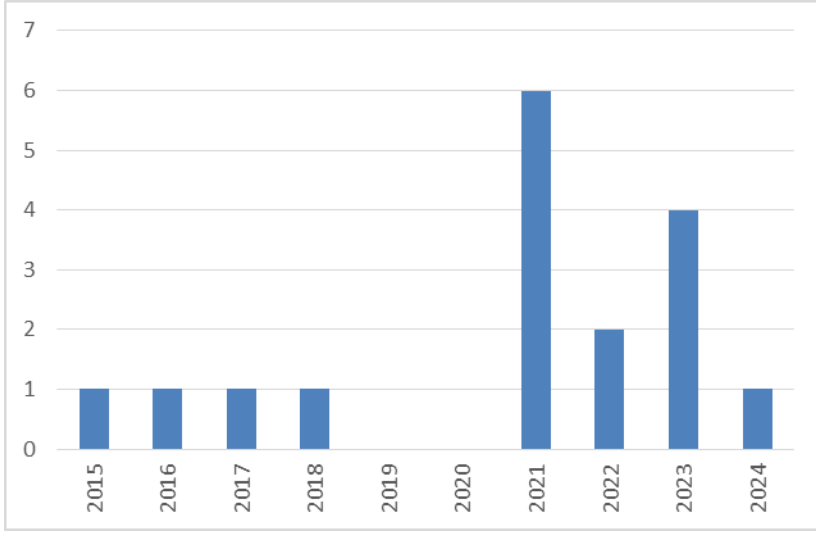
Yapılan inceleme sonucunda, destandaki bazı mistik metaforlar, Türklerin tarih boyunca biriktirdikleri ruhsal mirasın İslam sonrası dönemde yeniden yorumlanması olarak görülmüştür. Buna paralel olarak destandaki olay örgüsünün, destandaki kahramanların yaşadığı zorluklar ve mücadelelerin, İslam ve İslam öncesi semâvi dinlerin peygamberlerinin ve din büyüklerinin hayatlarıyla bazı benzerlikler taşıdığı belirlenmiştir. Ayrıca, tasavvufi kültürün önemli figürlerinden olan veli inancının, İslam öncesi Türk inanç sistemiyle benzerlik taşıdığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın bir diğer dikkat çekici bulgusu ise, *Boğaç Han Destanı*'ndaki verilen mücadelenin, Kur'an-ı Kerim'deki bazı âyetlerin tefsiri şeklinde yorumlanmasıdır. Bu yorumların, Türklerin İslam'ı benimseme sürecinde tasavvufi geleneğin belirleyici bir rol oynadığını ortaya koyduğu ileri sürülmektedir. Çalışmada, tasavvufi/işâri tefsir aracılığıyla yapılan bu yorumların, Türklerin İslam'a geçişteki manevi yolculuklarıyla nasıl ilişkilendirilebileceği açıklanmaktadır.

¹ *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 112 (Aralık), 181-200.
<https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1531842>

3. SONUÇ

Bu çalışmada, *Dergipark Akademik* veritabanında yer alan Türk halk bilimi alanındaki metafor konulu makaleler incelenmiştir. İnceleme sonucunda 18 makaleye ulaşılmıştır. Bu alandaki makale çalışmalarının 2015 yılında başladığı, özellikle son 2021 yılında ivme kazandığını görülmüştür (Şekil 1).

Şekil 1. Türk halk bilimi alanındaki metafor konulu makalelerin basım yıllarına göre dağılımı

Metaforla ilgili Türk halk bilimi alanındaki yazılar 15 farklı dergide yayınlanmıştır. Bu konuda birden fazla makale yayımlayan dergiler sırasıyla şunlardır: *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (2), *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* (2), *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* (2).

Yazarlarının cinsiyetine ve sayısına göre yapılan değerlendirmede Halk bilimi çalışmalarının %50'sinin kadın yazarlar tarafından yazıldığı belirlenmiştir. Çalışmaların %17'si birden fazla yazarlıdır. Bunlardan %11'i kadın ve erkeklerden oluşan ekipler tarafından yazılmıştır.

Yazarların akademik unvanları açısından yapılan değerlendirilmede, %28'inin doktora unvanına sahip olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Makale yazarlarının unvanları

Unvanlar	Halk Bilimi
Prof. Dr.	1
Doç. Dr.	3
Dr. Öğretim Üyesi	7
Dr.	-
Öğretim görevlisi	2
Araştırma Gör.	-
Okutman	-
Doktora öğrencisi	2
Lisans öğrencisi	-
Unvansız	1

Makalelerin büyük çoğunluğunda başta atasözleri olmak üzere farklı halk edebiyatı türlerindeki metaforik yapılar Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramı* çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca Yunus Emre ve *Dede Korkut Kitabı*'ndaki çeşitli kahramanlar üzerine yapılan incelemeler de göze çarpmaktadır. Makalelerde büyük oranda kullanılan yöntemle ilgili bir bilgi verilmemiş, özet ve sonuç bölümlerinin içerikleri tam olarak akademik yazıma uygun değildir.

KAYNAKÇA

- Lakoff, G. ve Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dergipark Akademik. (y.y.). *Dergipark*. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/>. Erişim tarihi: 19 Aralık 2024.
- Ogden, C. K., ve Richards, I. A. (1923). The meaning of meaning: A study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism. Routledge & Kegan Paul.
- Pragglejaz Group. (2007). MIP: A Method for Identifying Metaphor in Discourse. İçinde K. S. P. (Ed.), *Metaphor and Metaphor Interaction*. Elsevier.

TÜRK HALK BİLİMİNDE İLERİ ARAŞTIRMALAR

yaz
yayınları

YAZ Yayınları

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

Tel : (0 531) 880 92 99

yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com